

JMG

Examensarbete i medie- och
kommunikationsvetenskap

2013-01-10

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation
www.jmg.gu.se

Den nya generationens mobbing

En kvalitativ studie om förekomsten av organisatoriskt lärande i
fyra grundskolors arbete mot cybermobbing

Författare: Paul Jacks och Jessica Rönnlund
Handledare: Jan Strid
Kursansvarig: Malin Sveningsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Tack!

Vi vill börja denna uppsats med att tacka alla som har stöttat och hjälpt oss under vår tid med uppsatsen. Först och främst vill vi rikta ett stort tack till de rektorer som ställt upp, utan er hade vi inte klarat det!

Ett stort tack även till vår handledare Jan Strid, som under skrivprocessen kommit med förslag och konstruktiv kritik vilket bidragit till att vi slutligen kunnat nå vårt mål.

Slutligen vill vi tacka våra nära och kära som fått stå ut med oss när vi varit som mest stressade och oförmögna till ett socialt liv.

Abstract

Titel: Den nya generationens mobbning – En kvalitativ studie om förekomsten av organisatoriskt lärande i fyra grundskolors arbete mot cybermobbning.

Författare: Paul Jacks och Jessica Rönnlund.

Kurs: Examensarbete i medie- och kommunikationsvetenskap. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Termin: Höstterminen 2013.

Handledare: Jan Strid.

Sidantal: 55 inklusive bilagor.

Antal ord: 16 018.

Syfte: Syftet med studien är att undersöka förekomsten av organisatoriskt lärande när det kommer till hur man förebygger och hanterar cybermobbning på olika grundskolor i Göteborg.

Metod: Kvalitativa samtalsintervjuer.

Material: Fyra samtalsintervjuer med rektorer på grundskolor i Göteborg. Samtliga intervjuer gjordes över telefon.

Huvudresultat: Vårt resultat indikerar på att skolorna gör ett aktivt arbete mot kränkningar och diskriminering, vilket även finns nedskrivet i deras likabehandlingsplan. Dock för skolorna inte ett specifikt arbete för att motverka och förebygga cybermobbning utan detta ingår i det övergripande arbetet mot kränkningar. Man är däremot fullt medveten om att cybermobbning är en ny form av mobbning, men man anser inte att det krävs ett specifikt arbete för att motverka att det uppstår på skolan. Det uppmärksammade Instagrammålet har inte ökat intresset att utveckla något sådant arbete heller, då man har uppfattningen att något liknande inte kan ske på respektive skola. Följaktligen har man inte tagit lärdom av vare sig detta fall eller något annat. Resultatet visar även att det inte finns några större skillnader i hur arbetet ser ut på resursstarka samt resurssvaga skolor, förutom att de sistnämnda är något mer förberedda på större kriser i allmänhet.

Executive Summary

This study investigates the phenomenon of cyberbullying in schools around the Gothenburg area and how they have learnt from the previous event *Instagram Case*. With the growth of Internet and social media, and with a majority of children between the ages of 12 to 16 using these platforms it has also become a playground for other phenomenon's, such as cyberbullying. In 2012 a school in Gothenburg experienced a huge uprising of youths in what is known as the *Instagram Case* where youths demonstrated after being called degrading names on the social platform *Instagram*. The case showed that never before have we been able to reach so many people, with such little effort. Since bullying has a negative effect on the victim's health and something society tries to prevent, it is of utter importance to see how it works on another medium.

This study aim to investigate if schools have learned from the Instagram Case and if there have been any changes in how grade schools work to prevent cyberbullying. Has cyberbullying received greater attention in their programs against bullying? Is there any difference depending on the schools geographical location?

We have created our aim with these questions in mind:

1. How do high schools in Gothenburg work to prevent cyberbullying?
2. Has there been any acts or deeds in its current work against cyberbullying since the *Instagram case* or any other big event on the school(s), and if so, which?
3. Is there any difference in how schools in different areas of Gothenburg work and treat cyberbullying?

Since the phenomenon cyberbullying is fairly new and well-established theories have not yet been discoursed, we will mainly rely on literature regarding "traditional bullying" such the one written by Dan Olweus. This theory is based on a documented plan for how to stop bullying and is often used by schools. We will also utilize a theory about schools preventing cyberbullying by spending time on Internet such as Facebook.

In order to be able to see if the schools have learned anything from the aforementioned events, we will use Chris Argyris and his research on *Organizational Learning* and *loops* to be able to determine if there has been a growth within the organizations or schools. We will also rely on Boin's theory of *experience based learning* in order to supply a well-rounded answer.

Earlier research shows that the presence of cyberbullying can mostly be found in youths among the ages of 12 to 15. Hence why we decided to select research how local grade schools work against this new phenomena. It is also the age of most of youths that were aggrieved in the Instagram Case.

Our method is based on four interviews. This qualitative method was conducted over the phone, and was held with the principal of each school. The principles were selected from a range of variables, but as our work will show, we decided to base our research on different social-economical areas.

We decided to interview two strong social-economical schools and two poorer. These schools were chosen with the help of the SOM-Institutes previous research. This was to see if there were any differences in the schools work and if their documentation or action plan would differ, depending on their location.

The result shows that in our first issue, the schools works fairly equal to prevent cyberbullying with no specific work plan to prevent it. All of the schools have a plan for equal treatment against discrimination and violations. What surprised us the most was that the principals had a fairly low knowledge of what the documentation actually contained. To summarize, the schools worked actively in trying to prevent bullying and abuses. There was very little mention of cyberbullying in particular, as the schools focused more on preventing discrimination and violation in general.

In our second issue, if there had been any changes since the Instagram Case, and if so what, we saw a lack knowledge for the happening. They thought the happening concerned older students and therefore it was something that would not affect them. We also noticed a lack of *double loop learning* during the actual school year since all of the schools used *experience based learning* to combat bullying. However, as time seemed very fickle during the time classes were held, double loop learning was normally postponed until after the actual school year or during planning days. Lastly, the schools seemed to think that the intention and goal

matched up (organizational learning), as they indicated that they did not have any greater issues with cyberbullying and therefore changes are not of dire need of change.

Our last issue raised the question if there was a socio-economical difference in how the school worked with the phenomenon. The direct result was nominal. Schools in a higher social-economical location indicated that they worked less with the questions, and their documentation showed us the same result. But all of the schools had very little mention of the phenomenon in both their interview answers and in the schools documentation. Schools also had little presence on social media and only one of them could say that they had actively searched on the Internet. To summarize, there was no direct difference in how the schools worked and acted against cyberbullying.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund	3
Vad är mobbning?.....	3
Cybermobbning – det nya fenomenet.....	5
Tidiga fall av cybermobbning som har uppmärksammats	11
Lagar som gäller på Internet	14
Vad säger svenska Skollagen om mobbning?	15
Syfte	18
Frågeställningar	18
Teori	19
Samhällets utveckling ställer stora krav på organisationer.....	19
Svårigheter att lära.....	21
Olweus åtgärdsprogram.....	22
Skolans skyldighet att motverka cybermobbning	24
Metod	27
Urval.....	27
Förberedelser	28
Tillvägagångssätt	29
Anonymitet.....	30
Metodreflektion.....	31
Studiens validitet och reliabilitet.....	32
Resultat och analys	34
Skolornas arbete mot cybermobbning.....	34
Lärdomar av och åtgärder mot cybermobbning	40
Skillnader i skolornas arbete	42
Diskussion	45
Förslag på fortsatt forskning.....	48
Förslag till skolorna	49
Referenser	51
Bilaga 1 Intervjuguide	54
Bilaga 2 Kodschema.....	55

Figur- och tabellförteckning

Figur 1. Användningsområden i sociala medier (procent av dem som använt sociala medier någon gång senaste 12 månaderna).....6

Tabell 1. Användningsområden i sociala medier i olika befolkningsgrupper (procent minst någon gång bland dem som använt sociala medier senaste 12 månaderna).....7

Inledning

Mobbning är något som har förekommit i alla generationer och antagligen så långt bak man kan gå i historien. Det är ett fenomen som kan skapa oro och rädsla för såväl vuxna som barn, stora som små. I ett samhälle där teknologin utvecklas i snabb takt, har en ny arena för mobbning gestaltat sig, nämligen Internet. Denna nya form av mobbning kallas för cybermobbning eller nätmobbning, och är idag ett relativt outforskat område med få beprövade teorier. Intresset för cybermobbning har dock ökat de senaste åren och det bedrivs för tillfället forskning över hela världen för att kartlägga detta fenomen.

Den forskning som har bedrivits har indikerat att det främst är i åldersgruppen 12-15 år som cybermobbning är ett förekommande problem.¹ Detta är inte helt överraskande om man ser till ungdomarnas internetanvändning och att hela 93 % av ungdomarna i åldern 13-16 dagligen använder sig av Internet.² Majoriteten är även medlemmar på ett socialt nätverk, även om de inte besöker det varje dag.³

Att allt fler ungdomar träffas på sociala nätverk och andra hemsidor ställer större krav på ungdomarnas sätt att umgås. Skämt kan lättare missuppfattas då man inte kan höra tonläget och bilder kan lättare få spridning och manipuleras även om man tar bort dem. I och med skolornas krav från Skolverket att bedriva ett arbete mot kränkningar och diskriminering har personalen ett ansvar att lära ut hur man ska umgås på Internet, vilka följder vissa handlingar kan få samt att somliga till och med kan vara brottsliga. Friends årliga nätrapport från 2013 visade denna kunskapsbrist hos redan hos föräldrar till barn i åldrarna 7-17 år, då deras svar indikerade på att de hade en dålig uppfattning kring vad som var accepterat och inte att göra mot någon annan på Internet.⁴

Att det idag kan tänkas ställas högre krav på skolornas arbete mot cybermobbning och andra kränkningar är en effekt av den mediebevakning som skett kring cybermobbning på senaste tiden. Det fall som fått väldigt stor uppmärksamhet är Instagrammålet, eller oroligheterna 2012, som skedde i Göteborg. Oroligheterna där flera ungdomar blev uthängda på det sociala nätverket Instagram med bilder och kränkande texter ledde till ett upplopp på en skola, som var allt annat än förberedda på detta. Hur har denna händelse påverkat skolorna i staden? Har

¹ Hansson, 2010

² Statens Medieråd 2013:7

³ Ibid s. 43

⁴ Friends nätrapport 2013:6

händelserna fått dem att förstå innebörden av ett förebyggande arbete för att motverka detta nya fenomen? I och med skolornas ansvar och krav från Skolverket på att föra ett aktivt arbete mot kränkningar och mobbning, har vi intresserat oss av att se hur skolornas arbete om cybermobbning ser ut och huruvida man har lärt sig något av denna eller en annan stor händelse.

Bakgrund

I detta avsnitt tas studiens kunskapsbakgrund upp. Vi berör tidigare forskning inom mobbning och cybermobbning, både internationell och nationell, definitioner, motiv och effekter. Avsnittet behandlar även vad samhället ställer för krav på skolorna för att motverka och arbeta med detta.

Vad är mobbning?

Även om mobbning är något som verkar ha förekommit under en väldigt lång tid i historien, var det inte förrän på 1970-talet som forskarna började samla in kunskap för att utreda fenomenet. Det var främst i Skandinavien som detta intresse fanns och först under 90-talet började USA och England att intressera sig för området.⁵

Det som tidigare har varit problematiskt är att definiera ordet "mobbning" och komma överens om en definition som går att applicera i alla situationer. Ordet härstammar från det engelska ordet "mob" vilket indikerar på att det är en större grupp som är aktiva i mobbningen⁶, men forskarna är idag överens om att så inte alltid behöver vara fallet. Idag används definitionen även när det endast är en person som utsätter en annan person för trakasserier, vilket innebär att det inte handlar om hur många personer som är inblandade.⁷

Dan Olweus är en svensk psykologiprofessor som har bedrivit mycket forskning inom ämnet. I sin bok *Mobbning i skolan – vad vi vet och vad vi kan göra* definierar han mobbning som följande:

*En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer.*⁸

⁵ Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback 2002:19

⁶ Ibid s. 27

⁷ Olweus 1992:4

⁸ Ibid s. 4

Han har även utvecklat denna definition genom att utforma tre kriterier för begreppet mobbning⁹:

1. *Upprepande negativa handlingar/aggressiva handlingar under en viss tidsperiod*

En negativ handling kan utföras verbalt, fysiskt eller psykiskt. Att det ska ske under en "viss tidsperiod" är för att kunna skilja mobbning från lättare handlingar som kan ha olika offer från dag till dag.

2. *Intention att såra*

Att man medvetet vill såra och orsaka skada genom sina handlingar.

3. *Obalans i styrkeförhållandet*

Det räknas inte som mobbning om det är ett slagsmål mellan två lika psykiskt/fysiskt starka personer. För att kunna klassificeras som mobbning krävs det en obalans i förhållandet mellan mobbare och offer. Det kan handla om antingen ett fysiskt eller psykiskt övertag hos mobbaren, vad som är avgörande är att den utsatte på ett enkelt sätt inte kan försvara sig och stå upp mot sin/sina mobbare.

Olika former av mobbning

Som nämnt lite kort i tidigare stycke, kan mobbning ta sig i uttryck på många olika sätt.

- *Fysisk mobbning*

Genom exempelvis slag och knuffar utöva sitt överläge mot den svagare personen mot dennes vilja.¹⁰

- *Verbal mobbning*

Att skada någon med ord genom att exempelvis hota, håna eller säga saker till någon som denne inte mår bra av att höra¹¹. Det kan även ske med hjälp av skrift i form av exempelvis lappar, sms eller klotter på skolans väggar. Ett annat sätt att utföra verbal mobbning är att sprida rykten bakom personens rygg.¹²

⁹ Ibid s. 4-5

¹⁰ Ibid s. 4

¹¹ Ibid s. 4

¹² Friends - vad är mobbning?

- *Psykisk/tyst mobbning*

Detta är en typ av mobbning som sker varken med hjälp av ord eller med handgemäng. Det handlar istället om att på andra sätt medvetet frysa ut någon ur gemenskapen genom exempelvis gester, tecken och vända ryggen till - allt för att visa att personen inte är välkommen.¹³

Cybermobbning – det nya fenomenet

En annan typ av mobbning är cybermobbning, eller nätmobbning. Denna typ av mobbning är som tidigare nämnt ett nyare fenomen som blivit allt vanligare, sedan ungdomarnas aktiviteter på Internet ökat. Under de senaste tre åren har ungdomarnas dagliga internetanvändning ökat från 32-55 % (ålder 9-12 år) respektive från 62 % till 93 % (ålder 13-16 år.) Den stora ökningen beror med största sannolikhet på den ökade tillgången till Internet via smartphones och andra plattformar med mobilt internet, då man tidigare var bunden till en stationär dator med sladd i telefonjacket för att kunna nyttja Internet.¹⁴

Vad man gör på Internet är olika, men att användningen av sociala medier är stor hos de yngre går inte att missa. Hela 58 % av 9-14 åringarna besöker dagligen ett socialt nätverk och för majoriteten (75 %) av ungdomarna i tidiga tonåren är dessa besök en rutin i vardagen.¹⁵ Majoriteten av ungdomarna är även medlem på något socialt nätverk, vanligast Facebook, även om man inte besöker det varje dag. Det är flest flickor som är medlemmar, 91 % av de tillfrågade 13-16 respektive 81 % av pojkarna.¹⁶

Hur man använder sig av sociala medier

SOM -institutet har undersökt hur man använder sig av sociala medier och om det går att finna ett mönster i användandet. Undersökningen rör åldrarna 15-85 år.

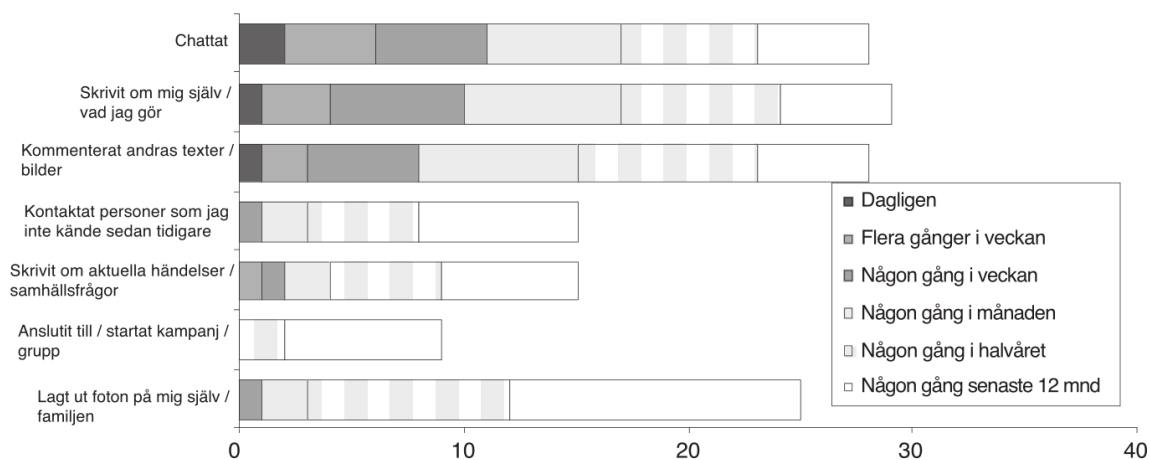
¹³ Olweus 1992:4

¹⁴ Statens Medieråd 2013:7

¹⁵ Findahl 2012:13

¹⁶ Statens Medieråd 2013:43

Figur 1. Användningsområden i sociala medier (procent av dem som använt sociala medier någon gång senaste 12 månaderna)¹⁷

Källa: RiKS-SOM 1 och 2.

Kommentar: Antal svar=1.964 personer.

Figur 1. Figuren visar att det vanligaste man gör på sociala medier är att skriva om sig själv, tätt följt av att kommentera andras texter och bilder. Det som är vanligast att göra dagligen är dock att chatta.

Sociala medier används framförallt i kommunikationssyfte, som att skriva om sig själv, chatta och kommentera andras material. De olika sociala nätverken fyller även andra funktioner såsom möjligheten att lägga ut bilder på sig själv. Med andra ord är det personliga behovet som står i fokus i användningen av sociala medier, medan samhällsfrågor och politiskt intresse hamnar något i bakgrunden. Det mest överraskande resultatet är att det är få som använder sig av sociala medier ofta.

¹⁷ Bergström 2010:439

Tabell 1. Användningsområden i sociala medier i olika befolkningsgrupper (procent minst någon gång bland dem som använt sociala medier senaste 12 månaderna)¹⁸

Användningsområde	Kön		Ålder				Utbildning			Politiskt intresse			
	Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	ML	MH	Hög	Högt	Lågt	
Chattat	50	50	51	89	62	36	5	13	61	64	61	27	34
Kommenterat andras texter, bilder	49	50	47	88	62	29	4	11	59	58	63	26	33
Skrivit om mig själv, vad jag gör	47	50	44	82	63	32	3	12	56	57	62	25	31
Lagt ut foton på mig själv, familjen	43	42	44	80	56	21	2	10	52	52	53	22	29
Skrivit om aktuella händelser, samhällsfrågor	27	26	28	57	29	13	2	6	34	33	32	15	16
Kontaktat personer som jag inte kände sedan tidigare	25	21	31	52	28	13	2	6	35	29	26	14	17
Anslutit till/startat kampanj, upprop	20	18	22	34	26	11	2	3	21	26	28	13	10
Antal svar	1964	1109	855	508	596	404	456	421	637	422	440	1750	1546

Tabell 1. Tabellen visar att det är främst yngre som använder sig utav sociala medier, samt att det inte finns några större skillnader i hur män och kvinnor använder dem.

Skillnaderna i hur man använder sociala medier är inte markant om man ser till kvinnor och män, däremot kan man finna stora skillnader över användningen om man jämför de olika åldersgrupperna. I den yngsta åldersgruppen, 16-29 år, använder sig 89 % av sociala medier till att chatta, motsvarande siffra för den äldsta åldersgruppen, 65-85 år är endast 5 %, men trots detta är det ändå aktiviteten de ägnar sig mest åt på sociala medier. I tabellen går även att utläsa att andra populära aktiviteterna för de yngsta är att kommentera bilder, skriva om sig själv och lägga ut foton.

Problematiken med definitionen av cybermobbing

Att allt fler använder Internet och besöker sociala nätverk skapar nya förutsättningar för hur man kan umgås. Tyvärr fungerar det inte alltid och sociala nätverk, bloggar och chattsidor kan komma att användas som ett effektivt verktyg för mobbing. Mobbing på skolor har därmed till viss del förflyttats från skolgården till att med hjälp av modern teknologi såsom telefoner och datorer kränka andra. Dessa kränkningar kan ta sig i uttryck på många olika vis, exempelvis genom kränkande meddelanden, kommentarer eller spridning av bilder som man

¹⁸ Bergström 2010:440

inte vill att andra ska ta del av. Denna typ av mobbning har dock visat sig att vara svår att definiera för att den tar sig i uttryck på många nya olika sätt och skiljer sig från den traditionella på många viktiga avseenden. Det har bland annat visat sig vara svårt att definiera cybermobbning utefter Olweus tre kriterier för traditionell mobbning och det krävs tolkning av kriterierna för att de ska passa cybermobbning.¹⁹

1. *Upprepande negativa handlingar/aggressiva handlingar under en viss tidsperiod*

Forskning visar att om det händer flera gånger så är påverkan hos den utsatte värre. Problematiken ligger i att om mobbaren exempelvis lägger ut en film/foto/säger en kommentar en gång på en hemsida så kan den sedan kopieras och delas vidare av många andra vilket kan definieras som "upprepande". Även om mobbaren tar bort sin bild, kan andra ha sparat ner den på sin dator och ladda upp bilden på andra Internetsidor.

2. *Intention att såra*

Som nämnt innebär det att man har avsikten att såra och skämt räknas därför inte in i kriteriet. Dock finns det ett problem med att man inte kan observera avsändaren och ta del av dennes egentliga avsikt med handlingen. Kanske var det bara menat som ett skämt? Frågan är däremot om det inte är hur mottagaren uppfattar handlingen som spelar roll.²⁰ Här går åsikterna isär hos forskarna och man får olika svar beroende på vem man frågar.²¹

3. *Obalans i styrkeförhållandet*

Obalansen i traditionell mobbning innebar att den med fysiskt eller psykiskt övertag sårade den svagare. Obalansen vid cybermobbning rör istället att den med större teknologisk färdighet besitter mer makt, vilket gör att den som blir mobbad i skolan kan vara den som har övertaget på Internet. Sofia Berne, som forskar kring cybermobbning, menar att även om obalans är ett viktigt kriterium så skiljer det sig från traditionell mobbning i avseendet att offren har större möjlighet att försvara sig själv på nätet genom att exempelvis blocka personen från sidan eller skriva något elakt tillbaka.²²

¹⁹ Berne 2013:4

²⁰ Ibid s. 4

²¹ Kowalski, Limber & Agatston 2002:43

²² Berne 2013:6

Effekter av cybermobbing hos den utsatte

Forskning har även visat att effekterna av cybermobbing är allvarigare då man som mobbad aldrig blir lämnad ifred. Med en ständig uppkoppling på Internet och närhet på bland annat mobiltelefonerna kan mobbaren alltid komma i kontakt med den utsatte. Detta gör att man inte kommer undan mobbningen ens i sitt eget hem.²³ Detta i kombination med att mobbaren ofta är anonym, eller halvanonym, är extremt påfrestande för den kränkta och det förvärrar situationen. Med halvanonym menas att man vet om att personen varit medverkande under exempelvis en lektion vilket märks på den information som lämnats i meddelandet, men inte exakt vem det är.²⁴

Vilka är motiven till att mobbas eller cybermobbas?

Det finns många olika orsaker till varför barn mobbar varandra. Mycket är dock spekulationer och man är ännu inte helt överens om de karaktäristiska dragen och om barnens många olika motiv²⁵. Det finns däremot ett antal drag som mobbare anses ha gemensamt enligt Olweus.²⁶

- De är dominanta och gillar att hävda sig själv med hjälp av våld
- De är impulsiva och lättirriterade
- De är mer positiva till våld än andra barn
- De har svårigheter att följa regler
- De verkar tuffa, visar brist på empati och har lite eller ingen medkänsla med folk som blir utsatta för mobbing
- De beter sig aggressivt mot vuxna
- De är bra på att prata sig ur svåra situationer
- De är aggressiva i sitt agerande för att nå ett mål (proaktiv aggression) samt är aggressiva när de blir provocerade (reaktiv aggression).

Antalet drag hos en mobbare varierar och det kan finnas många skillnader från person till person, det enda man vet med säkerhet är att det finns många olika anledningar till vad som motiverar barn till att cybermobba. En studie av Kowalski, Limer och Agatston visade att

²³ Olson, 2010

²⁴ Naucér, 2010

²⁵ Kowalski, Limber & Agatston 2008:57

²⁶ Ibid s. 58

många utövade cybermobbing inte bara för att de ville utöva makt eller för att de var aggressiva, utan för att de även var uttråkade.²⁷

Parry Aftab, advokat och expert inom bland annat cybermobbing, har identifierat fyra typer av barn och ungdomar som utövar cybermobbing.

1. Den hämndlystna ängeln
2. De makthungriga
3. De elaka tjejerna
4. De oavsiktliga cybermobbarna, eller som gör det för att ”de kan”

Även om dessa fyra typer är användbara för identifikation, så behövs det fördjupande studier för att de ska kunna befästas inom forskningen.²⁸

Könsskillnader

Det är fler tjejer än killar som rapporterar att de blivit utsatta för cybermobbing, medan fler killar än tjejer säger att de ägnar sig åt att cybermobba andra²⁹. Att det är tjejer som i större grad blir utsatta för cybermobbing, är inte helt förvånande då Olweus forskning om traditionell mobbing visar att killar må bli mobbade oftare, men att tjejer är mer benägna att bli utsatta för indirekt mobbing medan killar i större grad blir mer utsatta för direkt mobbing genom slag och sparkar.³⁰

Cybermobbingens konsekvenser - ett intressant ämne för forskare

Mycket av den forskning som går att finna fokuserar på traditionell mobbing snarare än cybermobbing, antagligen för att fenomenet är så pass nytt. Många av de studier som har hittats inom ämnet, och några som denna studie tidigare berört, syftar istället kring konsekvenserna av cybermobbing hos de utsatta personerna. Det har bland annat genomförts en studie vid Cyberbullying Research Center i USA, där forskarna Sameer Hinduja och Justin W. Patchin studerade sambandet mellan cybermobbing och självmordsbeteende hos såväl mobbare som offer. Denna studie från 2010 visade att både förövare och offer av cybermobbing löpte 1,5 respektive 1,9 gånger större risk att begå självmord än de som inte

²⁷ Ibid s. 59

²⁸ Ibid s. 60

²⁹ Ibid s. 58

³⁰ Olweus 1992:13

var inblandade i mobbningen³¹. Samma undersökning visade liknande resultat för traditionell mobbning, om än något högre siffror; dessa löpte 1,7 respektive 2,1 gånger så stor risk att begå självmord.³²

Bedrivande forskning kring cybermobbning på Göteborgs universitet

Det har emellertid bedrivits en del forskning kring cybermobbning på Göteborgs universitet av Ann Frisé, professor inom psykologi, samt Sofia Berne, doktorand inom psykologi. Tillsammans har de arbetat med cybermobbning och har i dagsläget en pågående forskning där syftet är att öka kunskapen kring vad eleverna har för erfarenheter av kränkningar på nätet, för att få en mer fördjupad bild av cybermobbningens händelseförlopp. Hur stor är egentligen omfattningen av denna typ av mobbning i Sverige, hur tar den sig i uttryck och hur reagerar barn och ungdomar när de utsätts för nätkränkningar? De genomför även studier för ett stort europeiskt nätverk, COT, som bland annat har avsikten att undersöka hur cybermobbning kan stoppas. Studierna syftar till att, tillsammans i nätverket, undersöka en allmän definition kring cybermobbning eftersom det visat sig vara svårt att definiera enligt den traditionella mobbningens kriterier, som tidigare nämnts. Ann Frisé har fått i uppdrag av regeringen att vara samordnare av forskningen i Sverige och representerar även landet i det europeiska nätverket.³³

Sammanfattningsvis bedrivs det en del forskning inom cybermobbning, även om de flesta är pågående och sträcker sig under en längre tid, Sofias och Anns påbörjades redan år 2010. Förutom dessa finns även ett nytt forskningsprojekt på Malmös Högskola om cybermobbning på arbetsplatsen som ska pågå under tre år.³⁴

Tidiga fall av cybermobbning som har uppmärksammats

Som nämnt är cybermobbning ett relativt nytt begrepp och har på senaste tiden blivit allt mer uppmärksammat efter händelser som bevakats av medier.

Lunarstorm

Ett av de tidigaste fallen av cybermobbning som går att hitta skrivet om i media, är från Lunarstorm år 2004. Lunarstorm var en tidig version av det vi idag skulle kalla socialt nätverk

³¹ Hinduja & Patchin 2010:216

³² Ibid s. 216

³³- *Pågående forskning*, s. 17

³⁴ Mildner Lindén, 2012

på Internet. På hemsidan skapade man sig en profil för att chatta och utbyta information med andra medlemmar, som går att jämföra med dagens Facebook eller Google+.

År 2004 upptäckte tio flickor från Malmö att några av deras bilder på nätverket kopierats och redigerats med en pornografisk text kopplad till varje bild. Detta var ett av många andra fall om cybermobbing som inkom till BRIS det året och som ledde starten av en analys om hur organisationen skulle kunna driva vidare arbetet för att få stopp på kränkningar på nätet.³⁵

Vad är Instagrammålet?

Ett av de mest uppmärksammade fallen av cybermobbing är Instagrammålet, eller oroligheterna i Göteborg under december 2012. Händelserna startades med att två unga flickor öppnade ett Instagramkonto med namnet "gbgorroz", vilket fritt kan översättas till att betyda ungefär "göteborgsslampor". Orroz är ett slanguttryck för orre, vilket har sitt ursprung i det turkiska språket och som kan översättas till "slampa" eller "hora".³⁶

Kontot användes för att lägga ut bilder och tillhörande texter om olika människor som bodde i Göteborgsområdet. Bilderna, som kom in via tips på olika chattsidor, med sina grova texter användes för att beskriva ungdomarna som promiskuösa och lösaktiga på ett högst olämpligt sätt.³⁷

Instagramkontot spred sig snabbt bland ungdomar, och nådde på sin höjd 8000 följare. Den 18:e december startades ett upplopp utanför Plusgymnasiet och polis tillkallades till platsen. Oroligheterna spred sig även dagen efter till Framtidgymnasiet.³⁸

En utredning startades där man försökte spåra vem som skapade kontot och den 21:a maj 2013 väcktes åtal mot två flickor gällande grovt förtal. Det fanns vid det tillfället 45 målsägande som samtliga krävde skadestånd för den kränkande publiceringen.³⁹ Den 3:e juni startades rättegången mot de två flickorna och i slutet av samma månad föll en fällande dom mot de två åtalade, trots den ena flickans nekande. De dömdes bland annat till ett skadestånd på 570 000 kronor, nästan 15 000 kronor per målsägande. Den ena flickan som erkänt dömdes även till ungdomsvård för att inte

³⁵ Lerner, 2005

³⁶ Instagrammålet, mål nr B 705-13, s. 8-9

³⁷ Ibid s. 6-7

³⁸ Ibid s. 14

³⁹ Ibid s. 23-24

riskera att hamna i fortsatt brottslighet medan flickan som nekat dömdes till samhällstjänst.⁴⁰ Flickan som dömdes mot sitt nekande har nyligen överklagat sin dom.

Domen blev ett exempel på följderna av kränkningar på nätet och många hoppas nog att detta ska skrämna fler från att göra liknande saker. Tyvärr har liknande händelser inkommit till polisen och så sent som i oktober 2013 skrev tidningarna om fyra flickor som åtalats för grovt förtal efter att ha kränkt andra på Instagram.⁴¹

Skolan, en lärd och lärande organisation?

Instagrammålet påverkade Plusgymnasiet, vilket kom som en chock då gymnasiet från början inte var inblandade i händelserna. Allt eftersom krisen fortskred och fler ungdomar hängdes ut på det sociala nätverket, uppstod ryktet att det var en elev från Plusgymnasiet som hade skapat kontot på Instagram. Som en följd av detta skapades en grupp på Facebook där man uppmanades att åka till skolan för att hämnas personen som sädes ha spridit bilderna.⁴²

Upploppen var ett faktum och det krävdes polisinsats för att återställa ordningen. Plusgymnasiet tvingades stänga sin verksamhet under dagen för att kunna tillkalla skolans krisgrupp⁴³ och sätta sig in i situationen.

När skolan öppnade igen hade man möten med eleverna för att de skulle kunna ställa frågor om händelsen. Man har även haft en expert på plats efter händelsen, för att öka kunskapen hos både personal och elever om hur man kan umgås via sociala medier. Man ingick även ett samarbete med Göteborgs Stad och ett antal friskolor om värdegrundsfrågor.⁴⁴

Teorier som berör hur organisationer lär och anpassar sig efter såväl yttre som inre faktorer kallas för organisatoriskt lärande eller organisationslärande. Denna kompetens är viktigt för att organisationen ska vara välfungerande.⁴⁵ Plusgymnasiet har med andra ord lärt sig av händelsen genom organisatoriskt lärande och gör det de kan för att undvika att något liknande upprepas. Det som är viktigt att undersöka är om även andra skolor har lärt sig av händelsen genom att de uppmärksammat hur det drabbade skolan samt ungdomarna. För ju bättre man är

⁴⁰ Ibid s. 23

⁴¹ Ivarsson Moran, 2013

⁴² Krus, 2013

⁴³ Ibid

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Argyris 1993:1

på lära sig desto lättare är det att upptäcka de brister som organisationen har för att kunna åtgärda och förhindra problemen.⁴⁶ Detta i sin tur är en förutsättning för att få stopp på cybermobbingen och leva upp till de krav som samhället ställer på skolans arbete för att motverka mobbing samt andra sorters kränkningar.

Lagar som gäller på Internet

Ett stort problem med cybermobbing är att det i dagsläget inte finns en lag som specifikt berör cybermobbing eftersom fenomenet är relativt komplext. Istället finns det ett antal lagar som gäller på Internet som man kan finna stöd i, dock är det få som vet vilka dessa är och vad de innebär.

- *Olaga hot 4 kap 5§ Brottsbalken*

Innebär att man hotar att göra något brottsligt mot en annan person, exempelvis dödshot eller hot om misshandel. För att hotet ska räknas som brottsligt krävs det att hotet varit allvarligt menat och skapat en allvarlig rädsla hos mottagaren.

- *Förtal 5 kap 1§ Brottsbalken*

Detta innebär att man utpekar en annan som brottslig eller på annat sätt lämnar uppgifter som utsätter personen för andras missaktning och förakt. Kan även innebära att man spridit sådana uppgifter via sms eller liknande till bekanta och vänner till den utsatte.

- *Förolämpning 5 kap 3§ Brottsbalken*

Att förolämpa någon betyder att man har uttryckt sig nedlåtande med kränkande ord med anspelning på exempelvis deras sexuella läggning eller ras vid upprepade tillfällen under en viss tid.

- *Ofredande 4 kap 7§ Brottsbalken*

Innebär att man beter sig hänsynslöst mot en annan person genom att exempelvis lägga ut kränkande och förnedrande kommentarer om någon på Internet.

- *Hets mot folkgrupp 16 kap 8§ Brottsbalken*

Är ett hatbrott som innebär att man hotar eller talar illa om en grupp med anspelning på exempelvis deras etnicitet, hudfärg, religionstillhörighet eller sexuella läggning.

⁴⁶ Ibid s. 1

- *Personuppgiftslagen*

Denna lag ska skydda folk från att deras personliga integritet kränks när personuppgifter behandlas.

En intressant notering är att samtliga nämnda lagar, förutom ”ofredande” samt Personuppgiftslagen även ingår i Tryckfrihetsförordningen, dvs. lagen gällande tryckfrihet.

Det finns problem med att mobbaren ofta är anonym vid cybermobbing, eftersom det då är svårt att ta reda på vem som har begått brottet. Tidigare fick inte polisen ta del av IP-adresser om det inte fanns misstanke om tyngre brott som kunde leda till fängelse, men sedan 1 juli 2012 räcker det med ett brott som endast ger böter.⁴⁷ Denna lagändring har därmed varit till en fördel för att förhindra cybermobbing då många av de nämnda lagar som berör fenomenet inte kan leda till fängelse.

Vad säger svenska Skollagen om mobbing?

Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

(5 kap. 3 § Skollagen)

I Skollagen finns bestämmelser som kräver att skolan ska arbeta aktivt för att undvika mobbing och trakasserier, samt ha särskilda rutiner kring hur anmälan ser ut och hur man hanterar om en elev blir utsatt. I Skollagens bestämmelser står det bland annat att den lärare som får kännedom att någon blir utsatt har handlingsplikt och måste meddela detta till rektorn.⁴⁸ Rektorn har sedan i sin tur en skyldighet att informera skolans huvudman dvs. kommunen eller den fristående skolans ägare, som har ansvaret för att utreda och vidta åtgärder när en elev blivit mobbad eller kränkt.⁴⁹ Detta arbete brukar i de flesta fall delegeras till skolans rektor, men oavsett vem som sköter arbetet så måste huvudmannen ändå ha kännedom om händelsen. Om skolan inte väljer att agera efter sin handlingsplan och anmäler

⁴⁷ Sjögren, 2012

⁴⁸ SFS 2010:800

⁴⁹ Ibid

händelsen till huvudmannen, är skolan skyldig att betala skadestånd till den elev som blivit utsatt.⁵⁰

Det är viktigt att skolans utredning dokumenteras och att denna innehåller information kring händelsen men även en analys av orsakerna för att kunna undvika en liknande händelse i framtiden. Den måste även ta upp varför vissa åtgärder har tagits och fungerar som ett verktyg för att se om utvecklingen av händelsen går åt rätt håll.⁵¹

Att dokumentera och samla alla ärenden som berör mobbning på en skola ger en bra bild av hur det ser ut när det kommer till just sådana händelser. Den kunskapen kan skolan sedan använda sig av för att kunna utveckla sitt förebyggande arbete och identifiera eventuella problem som man har vad gäller mobbning och kränkningar samt annan diskriminering. Dokumentationen är med andra ord ett stort hjälpmedel när det kommer till att kunna se mönster och ge stöd till en skola som har återkommande problem med detta.⁵²

Barnkonventionen

FNs konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, innehåller flera stadgar kring mänskliga rättigheter för barn. Konventionen gäller för alla barn upp till 18 år och idag har 193 stater valt att förplikta sig till att följa den. Sverige var ett av de första länderna att förplikta sig, ratificera, barnkonventionen vilket innebär att man gör allt man kan för att förverkliga den och anpassa sina lagar efter konventionens stadgar. I en av dessa stadgar står det bland annat att alla barn är lika värda och att inget barn ska utsättas för diskriminering likt mobbning, och detta innebär att Sverige som stat har ett ansvar att se till att man lever upp till detta.⁵³

Lagarna ställer krav på skolorna

Att det finns både internationella och nationella lagar kring hur Sverige ska motverka mobbning, gör att det är viktigt ur ett juridiskt perspektiv att undersöka ytterligare hur skolorna arbetar med detta. Gör skolorna det de kan för att bedriva "*ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever*"⁵⁴? Man kan se att det finns problem om man anser att cybermobbning kräver samma sorts åtgärder och motverkande arbete som

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Skolverket – *Utreda och åtgärda*

⁵² Ibid

⁵³ Unicef – *Barnkonventionen*

⁵⁴ SFS 2010:800

vanlig mobbning, då det tar sig i uttryck på väldigt olika sätt. Mycket tyder också på att cybermobbning är ett område skolorna inte arbetat specifikt kring, eftersom det är så pass nytt även inom forskningen. Kanske är det först som skolorna inser konsekvenserna av cybermobbning som de inser vikten av ett mer utvecklat arbete för att kunna få stopp på det. Eller hur förhåller sig vissa skolor egentligen till fenomenet?

Syfte

Studiens syfte är att undersöka förekomsten av organisatoriskt lärande när det kommer till hur man förebygger och hanterar cybermobbing på olika grundskolor i Göteborg.

Frågeställningar

Detta syfte har sedan utmynnat i följande frågeställningar:

Hur arbetar man på fyra grundskolor för att motverka cybermobbing?

Syftet med denna frågeställning är att undersöka om skolorna för ett aktivt arbete för att lära eleverna hur man beter sig mot varandra på Internet och om vad som är accepterat att göra mot varandra på Internet. Det vi bland annat vill veta är om de har en handlingsplan för cybermobbing som tar upp hur man hanterar och förebygger kränkningar på nätet eller om de endast har en allmän handlingsplan för mobbing, vilket är ett krav som står i Skollagen.

Har man utfört några åtgärder i sitt arbete mot cybermobbing sedan Instagrammålet eller en annan händelse på skolan, och i så fall vilka?

Med denna frågeställning vill vi ta reda på om skolan lärt sig något från Instagrammålet år 2012 eller en annan lokal händelse på skolan där ungdomar blivit utsatta för kränkningar på Internet. Det vi vill veta är om de har lärt sig av händelsen och ändrat något i sitt arbetssätt. Har de till exempel utvecklat sin kriskommunikation för att undvika att upplopp sker på deras skola? Kanske har de inte utfört några åtgärder, men det som då är av intresse är varför man inte har gjort det och hur de resonerar kring det.

Finns det någon skillnad på hur skolor i olika områden behandlar och arbetar med cybermobbing?

Genom att undersöka denna fråga vill vi ta reda på om det finns några skillnader i hur skolor arbetar med frågorna beroende på om de ligger i ett resursstarkt eller resurssvagt område. Varför finns det skillnader om det finns några? Vad kan dessa skillnader bero på?

Teori

I följande kapitel redogörs de teorier som anses vara viktiga för denna studie. De centrala teorierna för studien är hur skolan ska förebygga mobbning samt teorier kring organisatoriskt lärande.

Samhällets utveckling ställer stora krav på organisationer

I dagens samhälle där allt förändras och utvecklas i en snabb takt, ställs stora krav på organisationers förmåga att anpassa och lära sig av dessa omständigheter. Teorier kring hur denna process ser ut kallas för *organisatoriskt lärande*. Lärandet är en komplex process⁵⁵ som uppstår under olika förhållanden. Argyris och Schön, som var bland de första att intressera sig för detta ämne, menade att detta lärande kan uppnås då organisationen uppnått de mål som de avsett att uppnå med hjälp av de strategier som finns.⁵⁶ De menade även att det fanns ytterligare ett sätt för lärandet att ske, och det genom att personalen upptäckte brister som sedan måste korrigeras,⁵⁷ exempelvis att målen inte kunde uppnås med hjälp av handlingsplanen. Med andra ord, menar de två amerikanerna, är det individen som utför de handlingar som leder fram till lärandet.

De två looparna

Pionjärerna Argyris och Schön har utvecklat sitt resonemang ytterligare och anser att det finns två viktiga typer av organisatoriskt lärande: *single loopslärande* (enkelkretslärande) samt *double loopslärande* (dubbelkretslärande).⁵⁸

Single loopslärande är en form av lärande som löser aktuella problem, men som inte ger en lösning på en grundläggande nivå om varför dessa problem finns.⁵⁹ Att lösa problemen utan att se över sina värdegrund är problematiskt då de inte försvinner av ett nytt agerande⁶⁰, dock är single loopslärande vanligast förekommande vid en krishantering.⁶¹

⁵⁵ Boin, Hart, Stern & Sundelius 2005:116

⁵⁶ Argyris 1992:8

⁵⁷ Ibid s. 8

⁵⁸ Ibid s. 8

⁵⁹ Granberg & Ohlsson 2004:42

⁶⁰ Ibid s. 42

⁶¹ Boin, Hart, Stern & Sundelius 2005:121

För att skapa en mer bestående lösning krävs ett double loopslärande. Detta innebär att de styrande värderingarna analyseras och utvärderas för att därefter korrigeras och förändras.⁶² Vissa menar att en viktig förutsättning för att ett lärande ska äga rum, är att det finns en god dialog genom hela organisationen.⁶³ Detta för att man tillsammans ska komma överens om gemensamma lösningar och fatta svåra beslut, som att omvärdera organisationens värdegrund vid ett double loopslärande. Trots att double loopslärandet är att eftersträva, är single loopslärandet det mest förekommande inom organisationer. Antagligen för att man inom organisationen fokuserar på att uppnå målen vilket får till resultat att de glömmer att göra den viktiga reflektionen kring grundläggande värderingar.⁶⁴

En liknelse mellan de två olika typerna av lärande kan vara att man släcker den pågående branden men undersöker inte varför det började brinna från första början (single loopslärande), vilket man istället gör vid double loopslärande. Single loopslärandet kan därför liknas vid en brandkårsutryckning, vilket fungerar i det korta loppet och för de dagliga rutinerna ska fungera, men inte på lång sikt. Dock är det inte alltid lätt att avgöra vad som gått fel under en händelse⁶⁵ och hur man ska agera för att undvika att liknande upprepas.

Den lärande organisationen

När man fördjupar sig inom organisatoriskt lärande stöter man ofta på begreppet: *den lärande organisationen*. Den lärande organisationen är den organisation som har egenskapen att lära samt anpassa sig efter såväl inre som yttre omständigheterna på ett mer effektivt sätt än andra organisationer.⁶⁶ Problematiken med ett sådant begrepp är att det förutsätter att det finns organisationer som inte lär sig, vilket inte är speciellt troligt. Lärandet sker med största sannolikhet i alla organisationer, även om det sker mer eller mindre medvetet samt att lärandet inte alltid behöver vara till organisationens fördel.⁶⁷ Det är lätt att tro att *den lärande organisationen* samt *organisatoriskt lärande* går hand i hand, men den lärande organisationen fokuserar mer på hur organisationen konstruerar och förbättrar sitt lärande⁶⁸ i ett sätt att skapa konkurrensfördelar i det ständigt föränderligt samhälle.

⁶² Filstad 2012:26

⁶³ Ibid s. 52

⁶⁴ Ibid s. 26

⁶⁵ Boin, Hart, Stern & Sundelius 2005:116

⁶⁶ Filstad 2012:25

⁶⁷ Granberg & Ohlsson 2004: 33

⁶⁸ Ibid s. 27

Experience based learning

Enligt Boin och hans medförfattare i boken *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure* finns det en viktig form av lärande som de kallar för *experience based learning* (erfarenhetsbaserat lärande).⁶⁹ Vi har valt använda oss av denna teori då den fungerar väl ihop med studiens frågeställning om skolorna har lärt sig från tidigare händelser.

Denna form av lärande innebär att man lär sig av sina tidigare erfarenheter, vilket John Dewey menade är enda sättet för äkta bildning att uppstå.⁷⁰ Dessa erfarenheter ansåg Dewey att människan skulle skaffa sig genom att prova och experimentera för att lära sig, så kallad *learning by doing*.⁷¹ Boin menar att de personliga erfarenheterna efter en händelse är värdefulla men att det finns en risk att dessa erfarenheter övergeneraliseras och att man går miste om det bredare kunskapsspannet. Det är därför viktigt att komplettera och lära sig av andra organisationers erfarenheter för att inte riskera detta försummande. Denna form av lärande kallas för *vicarious learning* och kan ske genom att man lär av en annan organisation i samma land eller en liknande i ett annat land.⁷²

Svårigheter att lära

Det finns de tillfällen då organisationer inte vill eller kan lära sig av kriser eller händelser. En teori som mycket forskning visat på är *hot- och stelhetsteorin* som innebär att det är svårt eller närmast omöjligt att lära. Rädslan står i vägen för det rationella beteendet vilket leder till att man inte agerar på ett flexibelt sätt när den jobbiga situationen är ett faktum, man misslyckas att anpassa sig efter situationen. Att inte anpassa sig efter omständigheterna och agera på ett närmast stelt sätt, leder till att man kastas in i de inlärda rutinerna för att hantera situationen. Efter händelsen finns risken att de med ledande position inom organisationen inte kommer att uppmuntra till en undersökning av vad som gick bra respektive dåligt före och efter händelsen, av rädsla att förlora sin roll.⁷³ Dock visar en kris att de existerande planerna har fallerat⁷⁴ och därmed är denna undersökning nödvändig för att undvika något liknande.

⁶⁹ Boin, Hart, Stern & Sundelius 2005:117

⁷⁰ Granberg & Ohlsson 2004:13

⁷¹ Ibid s. 12

⁷² Boin, Hart, Stern & Sundelius 2005:152

⁷³ Ibid s.118

⁷⁴ Ibid s.122

Olweus åtgärdsprogram

Eftersom cybermobbing är ett relativt nytt begrepp har få teorier kring hur man ska arbeta för att motverka sådan mobbing uppkommit i dagsläget. Detta gör att vi kommer att utgå från bland annat Olweus-programmet som är en av de mest kända och beprövade metoderna för att arbeta mot traditionell mobbing. Som vi tidigare nämnt finns det vissa problem med att likställa de två olika typer av mobbing med varandra då det krävs tolkning för att cybermobbing ska passa in i Dan Olweus tre kriterier för mobbing. Vi har ändå valt att använda oss av denna teori då det är den mest kända teorin för att motverka mobbing. Det som är av intresse är att se om skolorna använder sig av programmet och om man i så fall implementerar dessa åtgärder även på cybermobbing och hur det i så fall fungerar.

Åtgärdsprogrammet är beprövat och studier som gjordes i början på 80-talet på bland annat 42 grundskolor med barn i åldrarna 11-14, visade att åtgärderna ledde till att mobbing minskade kraftigt efter endast 8-20 månader. Studien följde eleverna i två och ett halvt år, och gjordes på sammanlagt 114 norska skolklasser. Resultatet visade att antalet mobbare, och offer, hade sjunkit drastiskt med minst 50 % och att det omfattade såväl pojkar som flickor.⁷⁵

Olweus menar även att dessa åtgärder ledde till att det sociala klimatet i klassrummen blev bättre för alla, och att det blev mer struktur, disciplin och en positivare attityd i allmänhet. Eleverna trivdes bättre i skolan och fick ett bättre synsätt på skolan. Andra betydelsefulla resultat var att det anti-sociala beteendet i klassrummet sjönk, såsom skolkning, vandalisering och fysiska konfrontationer (slagsmål).⁷⁶

Tre åtgärdsnivåer

Programmet är baserat på tre olika nivåer, eller tre olika åtgärdsplan.⁷⁷

1. *Skolnivå*
2. *Klassnivå*
3. *Individnivå*

Skolnivå, den mest övergripande åtgärdsplanen, har alla av skolans elever som målgrupp. Åtgärderna på denna nivå har till syfte att skapa en inställning som motverkar mobbing hos

⁷⁵ Olweus 1992:87

⁷⁶ Ibid s. 88

⁷⁷ Ibid s. 49

samtliga elever.⁷⁸ Detta görs bland annat genom undersökningar i form av frågeformulär. Dessa frågeformulär används för att skapa en generell insyn i vad eleverna tycker om skolan och dess miljö. Idén är att använda dessa enkäter som underlag för var förbättring krävs.⁷⁹ Det finns även ett rastvaktsystem som skolan behöver tillämpa, vilket är funktionellt när mobbningen sker öga mot öga, men hur gör man när mobbningen sker indirekt? Sista åtgärden är att man har en heldagsutbildning där man talar om mobbning med eleverna.⁸⁰

Det finns även andra åtgärds punkter på denna nivå, bland annat skall man införa en kontakttelefon till eleverna där de kan ringa om det uppstår något eller om de vill prata. I Olweus teori ingår även ett allmänt föräldramöte där alla vårdnadshavare bör delta. Syftet med föräldramötet är att skapa en nära relation till hemmet för att skapa en bättre kommunikationsväg.⁸¹ En annan viktig punkt i denna teori är att man skall bygga ett flertal hem- och skolgrupper. Idén med dessa grupper och föräldramöten är att försöka skapa ett samförstånd mellan skolan och vårdnadshavare för att skapa en öppen kommunikationskanal.

På *klassnivån*, handlar det om att skapa gemenskap och positiva aktiviteter för klassen och klassrummet. Detta innebär att man sätter upp tydliga regler för klassen för vad som är okej och inte. Man håller regelbundna möten med klassråd och försöker skapa en gemenskap. Dessutom tillämpar man en metod som heter *co-operative learning* eller inläring genom samarbete. Tanken är att skapa grupparbeten för att skapa en samhörighet. Resultatet av dessa arbeten är att individer som deltar i sådana samarbetsgrupper oftast blir mer accepterande och positiva mot varandra, blir mer hjälpsamma och stödjande och får mindre fördomar mot gruppmedlemmar av annan nationalitet.⁸² Det handlar om att bygga en positiv attityd i klassrummet på detta steg, dessutom bör lärarna vara duktiga med att ge ut beröm för rätt beteende. Det kan vara till en individ, grupp eller hela klassen. Det viktiga är att man belyser de delar som varit bra och visar uppskattning.⁸³

Den individuella nivån handlar om ett åtgärdsprogram ifall någonting har inträffat. Målgruppen är främst de som man tror utsätter andra för mobbning eller blir utsatta.

⁷⁸ Ibid s. 52

⁷⁹ Ibid s. 51

⁸⁰ Ibid s. 53

⁸¹ Ibid s. 57

⁸² Ibid s. 69

⁸³ Ibid s. 65

Åtgärderna är att agera så fort misstanke finns. Personal brukar vanligen då sätta sig ner och föra ett allvarligt samtal med både mobbare och offer för att skapa en bild över situationen samt förklara vad som är accepterat, och vad som behöver upphöra, men att man har en nolltolerans mot kränkningar.⁸⁴ Det kan dels handla om enskilda samtal med mobbaren eller offret, eller samtal tillsammans med föräldrarna till de inblandade.⁸⁵

Skolans skyldighet att motverka cybermobbing

Som tidigare benämnts i studien vid upprepande tillfällen är cybermobbing ett nytt fenomen, vilket har gjort att det inte finns väl utvecklade teorier om hur cybermobbing ska förebyggas. Däremot har Lisbeth Pipping, expert inom området utsatta barn och mobbing, i sin bok *Hjälp - mitt barn är mobbat!* berört cybermobbing och hur detta bör förebyggas. Boken som har skrivits tillsammans med Lars Arrhenius, generalsekreterare för organisationen Friends samt tidigare barn- och elevombud, låter föräldrar, barn och andra vuxna berätta om sina upplevelser för att betona hur viktigt det är att mobbing motarbetas.⁸⁶

Pipping menar att skolan har ett stort ansvar och en skyldighet att ta tag i situationer där någon blir cybermobbad. Föräldrar ska känna sig trygga och säkra på att skolan tar denna form av kränkningar på lika stort allvar som andra former. I det förebyggande arbetet är det därför viktigt att skolans personal förklarar för sina elever att samma regler gäller på denna nya arena som på skolgården och i klassrummen. Det är även viktigt att det är den utsatte som avgör om den känner sig kränkt och att man tar detta på allvar.⁸⁷

En stor del av bokens innehåll baseras på berättelser och folks erfarenheter av mobbing och kränkningar. En berättelse av en lärare och hur de arbetar mot cybermobbing på hans skola.

⁸⁴ Ibid s. 75

⁸⁵ Ibid s. 77

⁸⁶ Pipping & Arrhenius 2013:9

⁸⁷ Ibid s. 57

Att motverka cybermobbing genom nätvandring

Läraren berättar om ett rastvaktssystem på Internet som kallas för *nätvandring*. Detta för att man har en nolltolerans mot kränkningar och mobbing och att det är en lika stor självklarhet att finnas på Internet som på skolgården.⁸⁸

Nätvandring går ut på att man bland annat har en Facebooksida där all personal på skolan är med. På skolans sida presenteras regler för hur Facebook ska användas på bästa sätt för ett gott klimat. Genom att finnas på plats på det sociala nätverket, kan eleverna via forumet eller chatten, kontakta en vuxen om man blir kränkt eller om man uppmärksammat något. När man som lärare väljer att finnas på plats ska det finnas ett schema för och självklart ska tiden vara förlagd på betald arbetstid. Dock är det även till en fördel om en lärare vill finnas tillgänglig även på sin fritid och på kvällarna, men detta går givetvis inte att kräva.

För att öka förtroendet för lärarna och för att eleverna ska veta vem det är som man tar kontakt med på chatten är det viktigt att såväl föräldrar som barn kan se vem det är som är inloggad på sidan den aktuella tiden. Läraren som är aktiv på Facebook har, förutom att finnas tillgänglig för elever och lärare, uppgiften att vandra runt på elevernas profiler (om de är offentliga profiler) samt besöka de hemsidor, bloggar etc. som man vet att ungdomarna besöker. Genom att samla denna information och dokumentera vad som sker kan man enklare ta tag i problemen.⁸⁹

Om man under sin nätvandring, misstänker att någon blivit cybermobbad ska följande information samlas in:⁹⁰

- Vilka är inblandade?
- Vilka är utsatta?
- Vad har skrivits?
- Vilka har kommenterat den kränkande texten eller bilden?
- Läggs det ut bilder?
- Graden av allvar på händelsen
- Hur ska man gå vidare med händelsen?

⁸⁸ Ibid s. 76

⁸⁹ Ibid s. 77

⁹⁰ Ibid s. 77

- Är eleven utsatt även på skolan?

Genom att samla in denna information och skriva ut de saker som man sett, är det sedan lättare att prata med de inblandade parterna om vad man uppmärksammat. Detta arbete skulle försvåras utan de vuxnas nätvandring.

Metod

För att samla in den empiri som behövs för denna studie har vi valt att använda oss av kvalitativa samtalsintervjuer över telefon⁹¹ med rektorer på fyra olika grundskolor. Rektorerna är i denna undersökning både informanter och respondenter eftersom de dels ger svar på sakfrågor om hur de jobbar, men också ger sin personliga uppfattning och sitt resonemang kring de mer komplexa frågorna.

Genom intervjuer kan vi kartlägga skolans arbete mot cybermobbing och ta del av rektorernas uppfattningar kring detta arbete, men även deras resonemang kring varför man valt att arbeta på ett visst sätt.⁹² Denna kvalitativa metod är också till en fördel för att vi ska få en större kunskap⁹³ kring hur skolorna förhåller sig till det komplicerade fenomen som cybermobbing ändå måste anses vara.

Urval

Efter att ha läst tidigare forskning som visat att cybermobbing är mest intensiv i åldern 12-15 år⁹⁴, valde vi att undersöka arbetet på kommunala grundskolor i Göteborg. Detta var även åldersgruppen hos de flesta av ungdomarna som blev uthängda och kränkta i Instagrammålet. Därför var det väsentligt att se om grundskolorna har ett strategiskt arbete för att undvika cybermobbing och liknande händelser. Att studien riktar in sig på skolor i Göteborg är främst för att det var där som händelserna utspelade sig.

I denna studie ville vi även göra en jämförelse och undersöka om grundskolorna arbetar olika med cybermobbing beroende på var de ligger geografiskt i Göteborg. För att få svar på detta har vi använt oss av ett strategiskt urval med utgångspunkt i SOM-institutets uppdelning av Göteborg i så kallade ”resursområden”. Indelningen bygger på de gamla stadsdelsnämnderna som ändrades i januari 2011 och baseras på invånarnas medelinkomst, andel socialbidragstagare samt arbetslöshet i stadsdelsnämnden.⁹⁵ Utifrån detta delas Göteborgs stadsdelsnämnder in i fyra olika grupper.⁹⁶

⁹¹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012:228

⁹² Ibid s. 229

⁹³ Ibid s. 229

⁹⁴ Hansson, 2010

⁹⁵ Elmquist 2012:7

⁹⁶ Jonas Hägglund, SOM-institutet (mail)

Resursstarka områden

Örgryte, Älvsborg, Askim, Styrso, Torslanda och Kärra-Rödbo

Medelresursstarka områden

Härlanda, Centrum, Linnéstaden, Tynnered och Tuve-Säve

Medelresurssvaga områden

Majorna, Högsbo, Frölunda, Lundby och Backa

Resurssvaga områden

Gunnared, Lärjedalen, Kortedala, Bergsjön och Biskopsgården

Även om uppdelningen bygger på den gamla indelningen av stadsdelsnämnderna så valde vi att använda oss av denna då SOM-institutet själva gör det. I studien sågs det till att skolorna låg inom den gamla indelningen för att inte riskera validiteten. Urvalet blev således två rektorer från ett resursstarkt område samt två rektorer från ett resurssvagt område. Man hade kunnat intervjua rektorer från alla resursområden för en jämförelse, men i denna studie valde vi att endast göra en jämförelse mellan resursstarka och resurssvaga då de kan anses vara varandras motsatser gällande de demografiska aspekterna. Tidigare undersökningar har även visat på att det finns en del skillnader mellan de olika resursområdena när det gäller vissa frågor.⁹⁷

Förberedelser

Innan första kontakten togs med potentiella respondenter, skapade vi oss en god kunskap om fenomenet som studien skulle undersöka. Vi samlade in kunskap genom att läsa på om mobbning och cybermobbning, även om det sistnämnda var mer besvärligt att hitta teorier kring. Utöver detta undersöktes vilka krav som ställs på skolornas arbete mot mobbning samt hur arbetet ska vara strukturerat.

Att samla in kunskap innan utformningen av intervjuguiden är en förutsättning för att ha möjlighet att få fram det vi vill undersöka, men också för en god analys av det insamlade materialet.⁹⁸ Dessutom inger vi ett bättre förtroende för våra respondenter om vi visar att vi har goda förkunskaper och är insatta i ämnet.

⁹⁷ Elmquist 2012:7

⁹⁸ Ekström 2011:72

Förtroende är väldigt viktigt för en god intervjusituation. För att kunna ta del av rektorernas resonemang och värderingar är det viktigt med öppenhet, vilket endast är möjligt med ett ömsesidigt förtroende.⁹⁹ Detta skapade vi genom väl utformade frågor och ett engagemang i ämnet vilket ingav ett seriöst intryck.

Första kontakten med rektorerna togs efter att intervjuguiden var gjord. Genom mail kontaktades rektorer för att beskriva studiens syfte samt presentation av oss som skulle genomföra studien. Efter första mailkontakten fick vi svar från en rektor som ville ställa upp på en intervju samma dag. Resterande tre rektorer ställde upp i studien efter att vi kommit i kontakt med dem via telefon och förklarar ytterligare vad studien innebar.

Från första början ville vi att vårt urval i resursområdena skulle bestå utav en friskola samt en kommunal skola dvs. två friskolor och två kommunala skolor. Dock var urvalet av friskolor i dessa områden litet, och ingen rektor från dessa skolor ville ställa upp i denna studie pga. tidsbrist. Detta påverkar däremot inte studien eftersom studiens syfte endast är att göra en jämförelse mellan skolor i olika resursområden.

Tillvägagångssätt

Samtliga intervjuer gjordes över telefon och var semistrukturerade vilket innebär att intervjuerna är indelade i ett antal teman, men att man inte bunden till specifika frågor.¹⁰⁰ Detta gör att intervjun inte blir så krystad utan istället får den naturliga formen av ett samtal. Inför intervjuerna utformades en intervjuguide utefter sex teman, två inledande samt fyra större teman, med en koppling till studiens syfte och frågeställningar.

Tre av rektorerna har genomfört intervjuerna medan de har befunnit sig på sin arbetsplats, medan en av rektorerna har genomfört intervjun hemifrån. Vi har inte kunnat se något problem i att rektorerna har varit på kontoret då de på så sätt har haft tillgång till det material som kan behövas för att svara på våra frågor, exempelvis deras handlingsplan. På så sätt kan de antas känna sig mer trygga i situationen då de kan ta till hjälpmedel om så behövs.

Till intervjuerna hade vi vår intervjuguide till hjälp med 21 grundfrågor med möjlighet till följdfrågor för att få en fortsatt diskussion. De flesta av samtalen gick bra utan att vi behövde

⁹⁹ Ibid s. 73

¹⁰⁰ Ibid s. 55

komma med kommentarer för att hålla samtalet flytande.¹⁰¹ Detta visade sig bero väldigt mycket på hur insatta och intresserade rektorerna var av fenomenet cybermobbing. I något fall så var rektorn inte alls speciellt insatt vilket krävde att vi ställde många följdfrågor för att kunna ta del av resonemanget.

Vi genomförde intervjuerna över Skype, ibland tillsammans med en av oss som höll i intervjun och den andra som lyssnade och kunde finnas som stöd om något missades. Intervjuerna, som tog omkring 30 minuter vardera, spelades även in. Genom att spela in riskerar vi inte att gå miste om information som kan ske när man utför anteckningar. Med andra ord stärker man studiens trovärdighet genom att spela in samtalet då man kan gå tillbaka för att se vad respondenten gav för svar.

Efter insamlingen av empiri, har de fyra intervjuerna med rektorerna transkriberats. Det innebär att vi har avkontextualiserat kommunikationen för att skapa en utskrift som sedan är lämpad för en analys. Utskrifterna har sedan strukturerats upp i ett kodschema för att ha möjlighet att se vad respondenterna svarat kopplat till studiens syfte och frågeställningar men också för att det blir lättare att se likheter och skillnader i deras svar. Det är sedan detta resultat som legat till grund för studiens analys.

Anonymitet

Samtliga av rektorerna blev lovade anonymitet i studien, och vi förklarade att det i en samtalsintervju inte är personerna som står i fokus, utan att det är tankarna och uppfattningarna som är det intressanta. Anonymiteten var viktig att erbjuda rektorerna för att inte riskera deras deltagande då det rör sig om relativt känsliga frågor.¹⁰² Genom anonymiteten ville vi understryka att rektorernas yttranden inte skulle leda till någon form av konsekvenser. Detta om undersökningen exempelvis skulle visa att arbetet mot mobbing inte lever upp till Skolverkets krav. Rektorerna var däremot införstådda med att studien skulle kräva att vi förklarade vilken typ av resursområde som grundskolan låg i. Endast en rektor krävde anonymiteten som erbjöds, för resterande var det inte av större vikt att vara anonym. Trots detta kommer ingen av respondenterna eller skolorna att anges med namn i denna studie.

¹⁰¹ Ekström 2011:66

¹⁰² Ibid s. 75

Metodreflektion

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod framför en kvantitativ som enkäter för att man genom en sådan metod förmodligen hade gått miste om resonemanget. Antagligen hade man genom enkäter fått reda på att skolorna har en handlingsplan men inte hur man faktiskt arbetar med den och hur man ser på fenomenet, vilket studien till viss del handlar om. Det som däremot hade varit en fördel med enkäter är att vi hade haft möjlighet att nå ut till fler rektorer och över ett större geografiskt område, vilket kunnat ge ett svar som varit generaliserbart. Problematiken ligger dock i att cybermobbing är ett relativt nytt och komplicerat begrepp och risken finns att rektorerna har olika syn på vad det innebär att bli cybermobbad, vilket hade kunnat påverka svaren i en enkätundersökning. Vi tror även att med den tid som vi har till vårt förfogande, hade det tagit för lång tid att samla in svaren från en sådan undersökning.

Nackdelen med att välja kvalitativa intervjuer är att de tar tid att genomföra. Detta har lett till ett litet urval av respondenter på endast fyra personer vilket gör att vårt resultat inte kommer att vara generaliserbart. Det denna studie kommer att visa är istället hur en del skolor väljer att arbeta med cybermobbing och om vi kan se några tendenser samt likheter och skillnader i detta arbete och hur man uppfattar cybermobbing.¹⁰³

Att vi valde att använda oss av telefonintervjuer istället för att träffa rektorerna i person var för att vi befann oss på annan ort än Göteborg. En sådan bekvämlighetsteknik är tillåten enligt Mats Ekström om det beror på tids- och resursskäl.¹⁰⁴ Genom att göra det på telefon hade vi möjligheten att vara mer flexibla och anpassa oss efter rektorernas schema, än om vi varit bundna till att planera utefter när vi hade haft möjlighet att befinna oss i Göteborg. Telefonintervjuerna var även ett betydligt billigare alternativ än att göra de dyra resor som hade krävts för att genomföra intervjuerna på plats.

Det negativa med en telefonintervju jämfört med en personlig intervju är att man inte har full kontroll över svarssituationen¹⁰⁵ och inte heller rektorernas fulla koncentration.

¹⁰³ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012:229

¹⁰⁴ Ekström 2011:63

¹⁰⁵ Ibid s. 235

I denna studie var det en intervju där det var svårt att avgöra om rektorn gjorde något annat under tiden då denne gav ett okoncentrerat intryck. Dessutom förlorar vi, genom en telefonintervju, den naturliga interaktionen genom minspel och gester, men vi får å andra sidan ta del av om de talar med ett starkt engagemang.¹⁰⁶

Vi visste att våra intervjuer skulle bli relativt långa med tanke på vad vi ville ha svar på. Dock var det svårt att på förhand veta exakt hur lång tid det skulle ta eftersom det till viss del var avhängigt på hur långa svar rektorerna skulle ge. Däremot var det redan från början klart att det inte skulle vara möjligt att genomföra intervjun inom 10-15 minuter som annars är rådet för en telefonintervju.¹⁰⁷ Dock visade det sig efter vår första intervju att intervjuerna inte skulle nå över smärtgränsen på 30 minuter¹⁰⁸, om inte rektorerna pratade väldigt länge och mer ingående än vad studien krävde. Telefonintervjuerna visade sig också vara till en fördel för möjligheten att förklara vissa begrepp samt formulera om vissa frågor som de inte förstod.¹⁰⁹ Möjligheten att förtydliga hade inte funnits om enkäter hade använts som metod.

Det fanns med andra ord ett par nackdelar med studiens valda metod, men då vi ansåg att fördelarna vägde tyngre än nackdelarna valde vi att använda oss av telefonintervjuer.

Studiens validitet och reliabilitet

En viktig del av undersökningen är dess validitet samt reliabilitet dvs. studiens giltighet och tillförlitlighet.¹¹⁰

Vi har valt att prata med fyra rektorer som arbetar på grundskolor i Göteborg. Det är viktigt att lyfta fram det faktum att de olika respondenterna kan tänkas ha ett stort intresse av frågan från början. Möjligheten finns att de som väljer att ställa upp är de mest intresserade av cybermobbing och den skola som arbetar mest med det, vilket alltså kan påverka resultatet. Dock visade det sig att våra respondenter hade ett olika stort intresse.

En annan sak som kan påverka vår studie är intervjuareffekter i form av mimik och gester, vilka omedvetet kan påverka intervjupersonerna vid intervjutillfället.¹¹¹ Dessa slipper vi i och

¹⁰⁶ Ekström 2011:66

¹⁰⁷ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012:234

¹⁰⁸ Ibid s. 234

¹⁰⁹ Ibid s. 235

¹¹⁰ Ekström 2011:44

med att de sker via telefon, men vårt tonläge och hur vi uttalar vissa ord samt ordval kan fortfarande påverka våra respondenters svar. Detta är väldigt svårt att kringgå då det krävs en person som är erfaren av att hålla intervjuer för att minimera dessa effekter.¹¹² Vi har dock försökt att kringgå att påverka svaren genom att ha samma person som hållit i intervjuerna och att de genomförts på samma sätt.

En annan sak som kan påverka är att intervjuerna är genomförda via Skype med en bandspelare som spelade in. Vid vissa tillfällen avbröts samtalen och brus uppstod, vilket kan göra att man inte hör vad som egentligen sagts. Vi tror inte att detta har påverkat vårt resultat nämnvärt, då respondenten fick upprepa sitt svar. Att intervjuerna skedde via telefon gjorde det även svårt att avgöra om rektorn tog en paus eller var färdig med ett svar. Detta kan ha gjort att vi varit för snabba på nästa fråga och inte låtit dem utveckla sitt svar. Om vi är för snabba så finns det en risk att det en stor del information går förlorad och att vi går miste om hela svarsbilden.

Trots de risker som nämnts, tror vi att studien har en god validitet samt reliabilitet. I och med att rektorerna fått vara anonyma och därmed fritt kunnat tala om arbetet utan risk för konsekvenser tror vi att vi har fått utförliga svar kring hur arbetet ser ut. Detta även för att vi har haft en väl utformad intervjuguide med koppling till syfte och frågeställningar.

Generaliserbarhet

Med studiens giltighet är det viktigt att poängtera att med det lilla urval som vi använder oss av kommer det inte att finnas möjlighet att generalisera våra svar. Detta är som tidigare nämnt inte heller studiens syfte. Eftersom studien ämnade se trender i skolornas arbete mot cybermobbing så tycker vi oss ändå ha fått svar på samtliga frågeställningar. Dock fick vi komplettera med skolornas handlingsplan för att få de svar vi ville ha eftersom rektorerna inte kunde ge svar på hur arbetet mot mobbing såg ut.

¹¹¹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012:234

¹¹² Ibid s. 234

Resultat och analys

Samtliga rektorer som har deltagit i denna studie arbetar på kommunala grundskolor i Göteborg. Deras anställningstid på respektive skola har varierat något, men skillnaden har inte varit stor och ingen av de fyra rektorerna har varit nyanställd. Detta är av stor betydelse då vi kan anta att samtliga rektorer därmed är insatta och har en förståelse för hur respektive skola arbetar mot kränkningar och diskriminering, till skillnad mot om de anställts nyligen. I resultatet kommer skolorna att benämnas som *Resursstark skola 1*, *Resursstark skola 2*, *Resurssvag skola 1* samt *Resurssvag skola 2*.

Skolornas arbete mot cybermobbing

För att veta hur skolorna arbetar mot cybermobbing är det viktigt att veta hur respektive skola och rektor definierar detta begrepp. Majoriteten av rektorerna var överens om att cybermobbing var kränkningar som ägde rum på Internet dvs. en negativ handling som sker på nätet. Däremot var man inte överens om vad som uppfattades som en negativ handling och som kunde räknas som mobbing. Ingen nämnde heller Olweus definition om mobbing att kränkningarna ska äga rum under upprepande tillfällen för att det ska klassificeras som mobbing.¹¹³ Detta är med största sannolikhet för att skolornas handlingsplan snarare berör kränkningar (enstaka tillfällen) än mobbing (upprepande tillfällen). Rektorerna menade även på att det är svårt att avgöra vad som är en kränkning, då det kan handla om en jargong inom grupper samt om en generationsfråga.

För oss vuxna är det svårt att se någon gräns vad som är en kränkning och inte. Vissa ungdomar kallar varandra för alla möjliga skällsord, och ibland kan jag få en chock när jag hör hur ungdomarna pratar med varandra i korridoren eller lunchmatsalen. Samma sak gäller på Internet. Det är väldigt svårt att se när de skojar eller om det är allvarligt menat.

Resursstark skola 1

Liksom läraren i Lisbeths Pippings bok, ansåg man dock att det är viktigt med en nolltolerans för att eleverna ska lära sig vad som är accepterat och inte när det kommer hur man ska bete sig mot varandra.

¹¹³ Olweus 1992:4

Jag har en nolltolerans till allt som är kränkande, för att om man accepterar något sådant beteende så sprider det sig ofta till andra saker. Det är bättre att inte acceptera något.

Resurssvag skola 2

Detta svar indikerar på att oavsett hur svårt det är att avgöra om ungdomarnas ordval handlar om en jargong eller inte, så väljer man att agera ändå för att motverka riskerna för konflikter. Om man förespråkar ett trevligt språk bidrar man till ett gott klimat, där fler förhoppningsvis känner sig trygga.

Samtliga skolor var även överens om att det är viktigt att agera utifrån den utsattes perspektiv. Då det är den enskilde personen som avgör om den känner sig kränkt eller inte. Detta har vi tidigare berört i uppsatsen, då det nämndes att det krävs tolkning av Olweus kriterier för mobbning för att man cybermobbning ska passa in.¹¹⁴ Framförallt gällde det att det som skrivs på Internet kan vara menat som skämt (vilket inte räknas som mobbning), men att man bakom en skärm har svårt att tolka meddelandet som ett skämt och därmed tar det allvarligt menat.

Alltså vi definierar mobbning utifrån den som uppfattar/upplever mobbning. Vi går på den personens berättelse på något sätt. Alltså om man upplever att man är mobbad, så får vi ta det på största allvar.

Resurssvag skola 2

Flera skolor svarade samma sak och detta visar att man liksom Lisbeth Pipping anser att det är viktigt att gå på den utsattes berättelse och upplevelse, istället för att utgå från en bok som definierar vad som är kränkningar och inte.

¹¹⁴ Berne 2013:4

Likabehandlingsplan mot diskriminering och kränkningar

De fyra grundskolorna följer Skolverkets krav på en handlingsplan för likabehandling mot diskriminering och kränkningar. Detta resultat var föga förvånande, dock var det överraskande att ingen av rektorerna hade större koll på vad handlingsplanen tog upp, trots att de själva varit med och utformat den. Detta resultat är även väldigt intressant då det i en av handlingsplanerna stod att ett av skolans mål var att alla anställda och elever skulle ha god kännedom om likabehandlingsplanen – ett mål man alltså inte har uppnått.

På vår fråga om de hade en speciell handlingsplan eller förde ett specifikt arbete mot cybermobbing fick vi veta att man har en och samma handlingsplan för alla former av kränkningar – såväl enstaka kränkningar som upprepade under en längre tid, dvs. mobbing.

Vi har samma handlingsplan för allt och fokuserar inte på hur kränkning ägt rum.

Kommer inte ihåg vad handlingsplanen säger, men de ska ta upp de delar du nämner.

Resursstark skola 1

Även på en skola i resurssvagt område sade man liknande saker.

Den omfattar även Internet, ja... Vi skiljer inte på hur kränkningen går till, utan det är mest beskrivet hur vi ska agera om det händer något.

Resurssvag skola 2

Då det visade sig att rektorerna inte kunde handlingsplanen fullt ut, fick vi ta del av dessa för att komplettera insamlingen av information. Dokumenten kunde sammanfattas bestå av tre delar: främjande, förebyggande samt akuta åtgärder, även om alla inte var strukturerade på precis samma sätt så var det dessa delar som kunde utrönas.

I skolornas handlingsplan går att läsa hur kränkningar kan äga rum, men endast en mening ägnades åt cybermobbing och att kränkningar kan ske med hjälp av meddelanden och foton på Internet. Att man ändå väljer att ta upp det i sin handlingsplan visar på att man är väl medveten om att ungdomarna spenderar mycket tid där. Trots detta utvecklar man inte begreppet vidare och hur det kan skilja sig från de traditionella kränkningarna. Skolorna kan därmed sammanfattas använda sig av samma system för alla typer av kränkningar.

I handlingsplanen finns det även nedskrivet hur ansvarsfördelningen ser ut om någon blir utsatt för kränkningar.

Det kanske låter lite gammalmodigt, men vi försöker uppmuntra eleverna att berätta för en vuxen vad som hänt så att vi kan agera.

Resurssvag skola 2

Svaret visar på att eleverna har ett stort ansvar att våga berätta för sina lärare vad som hänt för att lyckas få stopp på kränkningarna. Detta förutsätter att eleverna har ett stort förtroende för sina lärare och att dessa agerar oavsett hur stort eller litet problemet kan anses vara. Ser man dock till tidigare svar att skolorna går på den utsattes upplevelse och tar det på största allvar, så verkar det inte vara ett problem. I samtliga handlingsplaner står det även att skolans personal har ett ansvar att anmäla till rektor om man misstänker att en elev blir mobbad. Rektorn i sin tur har sedan i uppgift att anmäla till huvudmannen och utreda händelsen, vilket de även redogjorde för oss under intervjuerna.

Förebyggande arbete

Under våra intervjuer blev vi många gånger hänvisade till handlingsplanerna för att få svar på hur skolorna agerar om någon skulle bli utsatt för cybermobbing. Vi fick från början reda på att skolorna inte gjorde någon skillnad på hur kränkningar äger rum och att man därför inte hade ett förebyggande arbete specifikt för cybermobbing. I planerna går dock att läsa att det är viktigt att skapa en "skolanda" som skapar en gemenskap där alla känner sig delaktiga, för att undvika kränkningar. Det gemensamma för skolorna är att man anser att detta ska uppnås genom gemensamma aktivitetsdagar och temadagar såväl på *skolnivå* som *klassnivå*, vilket Olweus förespråkar i sitt åtgärdsprogram. För vissa skolor är detta arbete viktigare, främst i skolorna i resurssvaga områden då de har en stor mångfald med kulturer och religionstillhörigheter.

För oss är det extra viktigt att jobba med värdegrunden och hur man betar sig mot varandra eftersom vi har elever med många olika kulturella bakgrunder. För vissa kulturer kanske man kan bete sig på ett sätt som för en annan kultur kan anses väldigt förolämpande. Där har vi ett väldigt stort ansvar och det är viktigt att lärarna till exempel väljer böcker där olika grupper i samhället tas upp så att ingen känner sig utanför.

Resurssvag skola 2

Man brukar oftast inte ha någon speciell person som arbetar med det förebyggande arbetet mot mobbning eller cybermobbning, utan detta är en roll som fylls av alla lärare och administrativ personal. Samtliga rektorer menar på att en viktig del av det förebyggande arbetet är att skapa ett förtroende för skolan och lärare så att eleverna vågar berätta om de blivit utsatta för något. Hur detta förtroende skapas kunde vi inte få svar på, men vi förstod att en viktig del av arbetet var att finnas synlig på rasterna genom ett rastvaktssystem. Ingen av skolorna hade dock överfört detta till nätet, likt det ”nätvandringssystem” som förklarades i teorikapitlet, ett sådant system hade inte heller diskuterats. Däremot googlade en av skolorna sig själva för att se vad som skrivits om dem på Internet.

En av de viktiga frågorna som studien ville ha svar på var om de lärde eleverna vett och etikett på Internet och att skilja på vad som är offentligt och privat. Även här fick vi svaret att inget sådant arbete görs utan man lär barnen vardaglig etikett som därmed borde genomsyra hur barnen betar sig mot varandra även på Internet och sociala medier.

Gränsen mellan skola och fritid

Lisbeth Pipping menade i sin bok, att skolan har en skyldighet att utreda fall av cybermobbning och att föräldrar ska anmäla till skolans personal om något uppmärksammas. Att man som förälder ska kunna känna sig trygg och säker på att skolan tar cybermobbning på lika stort ansvar som andra kränkningar.¹¹⁵ Resultatet av vår datainsamling visade på att rektorerna var av samma uppfattning och att det inte finns en gräns där skolans ansvar tar slut. Utan man menade på att skolan alltid har ett ansvar att agera för att de ska må bra i skolan och kunna leverera.

¹¹⁵ Pipping 2013:57

Skolan har ett ansvar att se till att eleverna är trygga och kan prestera till sin fulla potential. Jag vet att vi går in även om det sker på fritiden.

Resurssvag skola 1

Kartläggning

Skolorna använder sig av en enkät likt Olweus-enkäten, för att kartlägga hur eleverna trivs i skolan. Det resultat som man sedan får i enkäten analyseras sedan och man skriver in de åtgärder som behöver göras i nästa års handlingsplan. De resultat som kan visa sig är exempelvis att eleverna anser att det är för lite vuxna ute på rasterna. Att man använder sig av systemet visar att man gärna vill att eleverna ska komma till tals och det är bra att eleverna har möjlighet att göra detta genom att vara anonym. Förhoppningen är då att man vågar berätta hur man känner vilket kan vara svårt att ta i person om det rör sig om känsliga frågor. Dock är frågan sedan hur skolorna förvaltar den nya kunskap som man får. Gör man inget så fyller enkäten ingen direkt funktion för eleverna.

Olweus åtgärdsprogram

Intervjuerna med rektorerna och vår kartläggning av handlingsplanerna visade som tidigare nämnt att man använde sig av Olweus-programmet, trots att teorin har många år på nacken. Förutom att man arbetade på *skolnivå* och *klassnivå* för att skapa en gemenskap, lade man stor tyngd på *individnivå* när det kom till hur man redde ut en situation. Detta innebär att lärare eller klassföreståndare har ett samtal med mobbare och drabbad för att reda ut problemen och få kränkningarna att upphöra. Ibland är även föräldrarna med i samtalet. Två rektorer berättade även att de ibland deltar på dessa möten eftersom samtalet får en mer allvarlig karaktär när en rektor deltar.

Ibland sitter vi med i samtalen med eleverna för att det känns mer allvarligt då, men vi vill att lärarna ska kunna sköta en sådan situation utan oss.

Resursstark skola 1

En sådan situation där man kan sätta sig ner med de inbladade parterna förutsätter att man vet vem som har stått för kränkningarna, vilket inte alltid är självklart vid spridning av en bild på Internet etc. Återigen var detta ingenting som rektorerna reflekterat över. Dock hade en sådan situation, med en anonym gärningsman, enligt rektorerna inte uppstått.

Hm, om vi inte vet vem som utfört kränkningen, då får man väl prata med hela klassen.

Resursstark skola 2

Sammanfattningsvis förde skolorna ett aktivt arbete för att förebygga mobbning och kränkningar. Skolornas arbete fanns sammanfattat i likabehandlingsplanen som presenterade skolans främjande, förebyggande samt akuta åtgärder mot diskriminering och kränkningar. Dock rörde ingen plan cybermobbning specifikt, då man inte ansåg att det behövdes utan att sådana kränkningar motverkas genom det dagliga arbetet om hur man beter sig mot varandra samt med utvecklingen av en bra skolanda där ingen vill skada en vän.

Lärdomar av och åtgärder mot cybermobbning

När det gäller organisatoriskt lärande och Instagrammålet verkar det som att mycket av händelsen föregått skolorna. Detta grundar vi i deras svar att man anser att det är osannolikt att det skall ske på deras skola.

Jag tror att det är väldigt osannolikt att något liknande kan hända på vår skola. Vi har en god sedvana och atmosfär på skolan. Jag tror inte att det finns mycket som skulle sätta oss i samma position som dem. Det var dessutom gymnasieskolor, va? Jag vet inte riktigt om grundskolan har samma förutsättningar.

Resurssvag skola 2

Även när vi förklarade att händelsen berörde grundskolelever så fick man ett liknande svar att det antagligen inte skulle ske. Det uppfattar vi som att skolorna inte har tagit till sig av händelsen och att man har varit återhållsam när det kommer till att försöka implementera nya arbetssätt mot cybermobbning. Att man inte har tagit till sig av händelsen reflekteras även i deras handlingsplan, där inga ändringar rörande cybermobbning skett.

Vi kan anta att skolorna utgår från *experience based learning* när de genomför ändringar i sin arbetsplan. Detta eftersom skolorna hänvisar till att inga fall av cybermobbning skett och i sin tur inte har ställt krav på förändring.

Handlingsplanen utreds i slutet av läsåret, och där gör vi förändringar också. Då arbetar vi oftast mer grundläggande. Om de inte är akuta åtgärder, för då gör vi dem nu.

Resursstark skola 1

Detta svar indikerar på att om ett *double loopslärande* äger rum så är det först under sommaren då man har mer tid att arbeta med åtgärderna. Man har inte tid att göra en djupare utredning kring grundläggande värderingar under skolterminerna och därför försöker man att endast lösa det akuta problemet i första hand. Först under loven och vid planeringstillfällen kan man genomföra de större ändringar som krävs. Att man fokuserar på att lösa de aktuella kriserna stödjer Boins teori om att man oftast använder sig av en *single-loopslärande* under krishantering.¹¹⁶ Ett annat exempel på att skolan använder sig av *single loopslärande*, är att ett *double loopslärande* kräver ett större deltagande av organisationen för att dra lärdom och ta svåra beslut tillsammans. Rektorer berättar att när en mobbningsituation skett är det endast klassföreståndare, kurator, och ibland rektor, som deltar i utredningen för att lösa situationen. Därför är det svårt att genomföra ett *double loopslärande* utifrån detta. Däremot säger en rektor att idéer till förändring kan komma av en sådan situation också.

De flesta ändringar kommer från de som arbetar i "fält". Det handlar om att lära sig av situationen.

Resursstark skola 2

Även detta visar att skolorna använder sig av *experience based learning* eftersom man lär sig av situationen. Dock antyder man på skolorna att intention och mål går hand i hand (organisatoriskt lärande) eftersom man inte anser sig ha problem med cybermobbing och att ändringar i arbetet därför inte är aktuellt. Risken med att förutsätta detta är att man då kan riskerar att missa de tecken som pekar på att någon blir utsatt för cybermobbing.

¹¹⁶ Boin, Hart, Stern & Sundelius 2005:121

Skillnader i skolornas arbete

Vi har, som tidigare nämnt, intervjuat fyra skolor i Göteborg, varav två är från resursstarka områden och två är från resurssvaga områden. Meningen med denna frågeställning var att se om det fanns några skillnader och likheter i arbetet beroende på geografisk placering.

Skillnader

Definitionen på vad cybermobbing var, visade sig vara någorlunda lik på samtliga skolor. Man valde att definiera cybermobbing som man definierat traditionell mobbing fast med en extra nivå, dvs. att kränkningarna kunde äga rum på bland annat Internet.

På frågan om det fanns en person som arbetade specifikt med frågorna kring cybermobbing på respektive skola, så var svaret nej på samtliga skolor. Däremot fanns det en tendens att rektorerna på lågresursskolorna hade ett större intresse i frågor rörande cybermobbing.

Jag tror att hur skolorna arbetar med cybermobbing till viss del handlar om hur intresserad rektorn är i ämnet. Själv är jag väldigt intresserad och försöker lära mig mer om hur vi kan arbeta mot det.

Resurssvag skola 2

På de resursstarka skolorna nämnde man cybermobbing som en mindre del i deras handlingsplan, men att vikten inte låg i fenomenet. Återigen hänvisade man till att man hade en nolltolerans mot kränkningar och att det inte spelade någon roll var den skett, den är lika allvarlig ändå. Skolorna i resurssvaga områden menade på att de måste arbeta mer djupgående med värderingar och hur man ska bete sig mot varandra då det kan ske kulturkrockar mellan eleverna.

Vi arbetar väldigt mycket med hur man ska bete sig mot varandra. Idag hade vi till exempel en lektion i hur man håller upp dörren för varandra (skratt).

Resurssvag skola 2

Medan man i resursstarka områden menade på att man arbetade med värdegrunden på ett annat sätt eftersom man inte var rädd för kulturkrockar på samma sätt eftersom man hade en mindre kulturell mångfald bland eleverna.

Handlingsplan/arbete

Det gemensamma är att man inte skiljer cybermobbing från traditionell mobbing i handlingsplanen. Samtliga skolor anser sig ha gjort sin uppgift genom att uppmärksamma fenomenet i en mening, men reflekterar inte vidare kring hur de olika mobbingstyperna skiljer sig och om det faktiskt kan krävas ett annat handlingssätt.

Vi såg även att skolorna i resurssvaga områden hade en kortare väg för information att färdas från elevens eget uttalande till att kunskapen om händelsen nådde rektorn. Det verkade som att det fanns ett högre engagemang i dessa skolor både när det gällde deras deltagande i aktivt arbete mot cybermobbing och vanlig mobbing men också att de hade en bättre koll på vad som hände på sin skola.

Ingen cybermobbing har förekommit på skolan såvitt jag vet. Men jag är inte heller alltid informerad om dessa förekomster.

Resursstark skola 2

En annan synvinkel som undersöktes var hur man lärde eleverna om vett och etikett på Internet. Det visade sig att ingen skola bidrog med sådan kunskap till sina elever utan hänvisade snarare till att de arbetade med att implementera vett och etikett överlag, med utgångspunkt i sin värdegrund. Att döma av resultatet så arbetade ändå resurssvaga skolor mer frekvent med detta arbete än de i resursstarka områden.

Vi har bland annat en IKT-pedagog. Men vi försöker inte särskilja mellan Internet och vanlig etikett.*

Resurssvag skola 2

*IKT står för information- och kommunikationsteknologi. De arbetar med hur man förhåller sig till ny teknik som förmedlar information och kommunikation.¹¹⁷

Alla skolor hade en relativt liten eller ingen närvaro på sociala nätverk. Det fanns bara en skola som aktivt närvarat på Internet.

Vi brukar googla vårt namn ibland, och försöker se vad som står om skolan på olika nätverk som Twitter eller Instagram.

Resurssvag skola 2

Enligt statistisk som Annika Bergström publicerat om hur unga använder sociala media så finns det en korrelation mellan vad som skrivs och hur man använder själva mediet. Eftersom hela 88 % av ungdomar kommenterat någon annans text eller bild, så finns det sannolikt även belägg för att det kan vara värt att kolla dessa sidor.¹¹⁸ Att man är aktiv på detta sätt på Internet kan även ses som en variant av det nätvandringssystem som tidigare berörts. Dock verkar det som att man snarare närvarar för att se hur skolan framställs än att kartlägga hur ungdomarna beter sig mot varandra och finnas som stöd.

Resultatet visade att det inte fanns en direkt skillnad i skolorna behandlade och arbetade med cybermobbing, mer än de detaljnivåer som nämnts. Samtliga hänvisar till sin handlingsplan och menar på att man inte skiljer hur kränkningen äger rum utan att det är kränkningen i sig som är det viktiga. De rektorer som arbetade i resurssvaga områden hade dock en tendens att vara mer intresserade i fenomenet och hade en mer utvecklad krisplan då de hänvisade till att de låg i oroligt område där mycket händer. Det verkade som att de tvingas hantera problematiska situationer mer frekvent än de skolor som ligger i resursstarka områden och är därför något mer pålästa och förberedda på alla sorters händelser. Detta även om de själva medger att cybermobbing är någonting nytt som de behöver öka sin kunskap kring.

¹¹⁷ Nationalencyklopedin – *Datorstödd undervisning*

¹¹⁸ Bergström 2011: 440

Diskussion

I detta kapitel ska vi redogöra för vad våra slutsatser är utifrån vår studie.

Studiens syfte var *att undersöka förekomsten av organisatoriskt lärande när det kommer till hur man förebygger och hanterar cybermobbing på olika grundskolor i Göteborg*. Detta syfte var även strukturerat i tre frågeställningar som studien sökte svar på; skolornas arbete, om förändringar gjorts samt om det finns några skillnader i arbetet beroende på placering av skolan. Om man ser till studiens syfte så tycker vi oss ha lyckats med uppgiften. Redan från början var vi medvetna om att resultatet inte skulle gå att generalisera i och med en liten urvalsgrupp, men trots detta tycker vi oss kunna se trender i hur skolorna arbetar eftersom en viss mättnad kunde uppnås i svaren.

Vad vi kunde se efter våra intervjuer var att ingen av rektorerna direkt hade insett vad cybermobbing egentligen kunde innebära. Man hade en god förståelse för vad cybermobbing är rent definitionsmässigt, men ingen djupare förståelse verkade finnas för fenomenet. Detta ledde till att svaren om deras arbete kring cybermobbing var kortfattade samt snarare berörde hur de hanterade kränkningar i allmänhet.

Att rektorerna och skolorna inte särskilde kränkningar med avseende på hur de äger rum, gjorde att det var svårt att extrahera information kring arbetet eftersom det fick en mer allmän karaktär utav hur deras arbete mot kränkningar ser ut.

Tankar kring resultatet

Det resultat vi fick fram visade att skolorna för ett aktivt arbete mot kränkningar och diskriminering, ett arbete som finns nedskrivet i en handlingsplan. Planen som innehåller bestämmelser och ansvarsfördelning, gör ingen distinktion på hur kränkningar äger rum, vilket innebär att man har en och samma plan för arbetet mot traditionell mobbing och kränkningar som mot cybermobbing. Samtliga rektorer menade på att ett gott arbete med värdegrunden och att lära eleverna vett och etikett i vardagen, även ska motverka mobbing på nätet. Med andra ord lär skolan inte eleverna någonting om vilka regler och lagar som gäller när man lägger ut bilder på någon, eller skriver något elakt om någon på ett socialt

nätverk. Detta verkar det inte heller som att man ser ett behov av att göra. Dock finner vi det bekymmersamt att man inte har mer omfattande metoder för att motverka cybermobbing.

Rektorerna är dock väl medvetna om att barn och ungdomar spenderar mycket tid på Internet och att mobbing kan ske på denna plattform. Detta märks i handlingsplanen som nämner att kränkningar även kan te sig i form av bilder och meddelanden på sociala nätverk som Facebook. Däremot utvecklar man inte detta resonemang vilket kan vara ett resultat av att det inte finns ett krav från Skolverket att man har ett utvecklat arbete mot cybermobbing. Det tror vi kan vara en stor anledning till varför man ännu inte har lyft fenomenet i sitt arbete eller bland eleverna.

När det gäller organisatoriskt lärande och hur skolan lär sig av olika händelser, visar det sig att de inte har lärt sig mycket av Instagrammålet. Det visade sig att man inte hade kunnat relatera till händelsen då man trodde att det berörde äldre elever. Inte heller kunde rektorerna minnas någon annan händelse av cybermobbing som påverkat deras arbete. Endast två skolor kunde minnas ett fall av cybermobbing vardera, men ingen kunde förklara vad det hade haft för effekt. Trots detta går det ändå att finna inslag av lärande i organisationen, även om det kan ifrågasättas. Rektorerna hänvisar till att det inte förekommit några fall av cybermobbing och att det är ett bevis på att deras arbete med värdegrunden fungerar dvs. att intentionen och målet går hand i hand (organisatoriskt lärande). Däremot kan man fråga sig om det är tack vare arbetet som cybermobbing inte existerar eller om eleverna helt enkelt inte vågar berätta vad de blir utsatta för. I så fall har skolorna misslyckats helt med att skapa det förtroende som man så värnar om.

De tankar som uppstått under denna studie är om cybermobbing blir ett dolt fenomen för skolorna. Har man inga rutiner för att hitta och motverka detta fenomen så kommer man inte heller att lära sig, förrän något stort händer och man har möjligheten att inse att det finns brister i deras intentioner och resultat. Det är först då det kommer att uppstå ett single loops- eller double loopslärande, beroende på omfattningen av korrigeringen.

Vad innebär resultatet?

Det som framkommer när man tar del av resultatet är att fenomenet fortfarande är så pass nytt att skolorna inte har förstått vad cybermobbing är. Det finns helt enkelt en kunskapsbrist då man inte har insett att även mediet spelar en stor roll i kränkningens omfattning. Med det

menar vi att det finns en risk för en högre spridningsgrad i sociala medier, och att det kan drabba och sprida sig mycket snabbare än kränkningar. Även om man skulle ta bort bilden, eller den kränkande kommentaren så finns det en risk att andra redan hunnit kopiera och sprida vidare kränkningen. Det finns med andra ord varken regler eller bestämmelser för hur man på skolorna ska uppmärksamma eleverna för vilka konsekvenser som visst agerande kan leda till.

Man får uppfattningen av att skolorna använder sig av äldre beprövade metoder så som Olweus åtgärdsprogram, för att reda ut mobbningsituationer, bland annat genom att sätta sig ner med de inblandade parterna. Dock förutsätter detta att förövaren inte är anonym, vilket man kan vara när man mobbar på nätet. Det märktes att rektorerna inte reflekterat kring anonymiteten och hänvisade till handlingsplanen när det blev för svåra frågor att svara på. Dock finns det inget där som stödjer hur man ska agera i sådan situation. Vårt intryck var att rektorerna vill ge ett gott svar som stämmer väl överens med hur de *borde* svara, men det märks tydligt att skolorna inte förstått att konsekvenserna av cybermobbing kan vara betydligt svårare, exempelvis en bild som får en spridning utan ens vetskap. Detta kan till stor del bero på att skolorna inte har utsatts för något liknande och därför inte haft kraft och ork att lägga tid på att utveckla ett arbete mot det. Det kan dessutom finnas ett naturligt motstånd att utveckla ett arbete som dessutom kräver en utveckling av värdegrunden (eftersom det förebyggande arbetet visade sig grunda mycket i den) framförallt om man inte anser att det finns brister i den.

Äldre beprövade metoder, istället för nya tidskrävande

Att det saknas beprövade teorier mot cybermobbing kan även försvåra detta arbete. Vi trodde ändå att fenomenet skulle fått en högre prioritering, med tanke på Instagrammålet faktiskt skedde i samma stad som skolorna. I dagens samhälle där ungdomar spenderar mer och mer tid på Internet antog vi innan undersökningen att skolan skulle inneha en större kunskap kring cybermobbing. Även om detta inte nödvändigtvis behövde innebära att det fanns ett utvecklat arbete för att motverka fenomenet så trodde vi ändå att rektorerna skulle anse att ett sådant arbete behövdes.

Vi var av uppfattningen att en lokal händelse som blivit uppmärksammas av media i hela Sverige skulle fungera som en väckarklocka på vad som kan ske och att det krävs ett

förebyggande arbete mot kränkning på nätet. Att rektorerna inte hade god uppfattning kring målet tydde även på att de därmed måste ha en väldigt dålig mediebevakning, eftersom händelserna skildrades dagligen på nyheterna i såväl TV som tidning. Vi trodde att efter dessa händelser skulle informationsinhämtningen öka, och att intresset kring frågan skulle bli större. Dock visade det sig att vi hade helt fel eftersom ingen hade eller planerade en välutvecklad handlingsplan för att motverka cybermobbing. Vi är fortfarande förvånade över att man trots denna stora händelse valt att lägga så lite fokus på fenomenet, och inte planerar för hur man agerar i ett läge där det uppstår. Kanske krävs det att en mer närliggande och större händelse ska ske på skolan för att man ska ta det mer allvarligt – att skolornas arbete ställs på prov.

Saker som hade gjorts annorlunda

Om vi hade haft mer tid och resurser hade arbetet antagligen gjorts annorlunda. I efterhand inser vi att rektorerna, trots att de har ansvar för arbetet, inte är de personer man bör tala med om man vill ha ett mer utförligt svar. Detta eftersom de arbetar mer med det administrativa och därmed inte kan alla detaljer utantill, något som mer eller mindre bekräftades i intervjuerna.

Istället för rektorer hade vi valt att prata med skolkurator eller klassföreståndare för att ha möjlighet att kartlägga hur arbetet går till i klassrummen. Problematiken med vår studie var att vi var intresserade av att veta *hur* man använde sig av handlingsplanen i sitt vardagliga arbete, men att vi inte kunde få svar på detta i och med att rektorerna hänvisade till handlingsplanen.

Hade vi haft mer tid till vårt förfogande skulle ett arbete med ett större urval varit en fördel om vi hade velat kunna generalisera våra svar. Detta var inte heller studiens syfte utan det var att kunna se skillnader och likheter samt trender i skolornas arbete mot cybermobbing, vilket vi lyckades relativt bra med. Detta trots att svaren var oförväntade.

Förslag på fortsatt forskning

Efter att ha genomfört denna studie finns ytterligare frågor som vore intressanta att söka svar på. Vårt förslag på fortsatt forskning är därmed att göra en mer utförlig undersökning där man pratar med fler personer från skolan för att få en större bild av arbetet. Detta för att vi genom

vår undersökning endast fick en vinkel och synsätt på arbetet, även om rektorn är den med det primära ansvaret för utvärdering om något händer. Genom att prata med fler arbetsgrupper skulle vi troligen ha givits en mer utförlig bild kring hur man implementerar handlingsplanen i arbetet istället för att vi som nu, blir hänvisad till att läsa den för djupare svar. För att få en vidare bild på problematiken så föreslår vi även en kvantitativ studie där man undersöker förekomsten av cybermobbing bland eleverna, då det hos rektorerna fanns en uppfattning att deras arbete var så bra att det inte förekom cybermobbing. Genom en kvantitativ studie, där eleverna får vara anonyma, skulle man få reda på om påståendet stämmer eller om det endast finns en ignorans och en brist på förståelse för fenomenet. Vi skulle därför finna det intressant om man undersökte hur eleverna uppfattar det förebyggande arbetet och om de finner det stöd för lärarna som rektorerna menar existerar. Genom en sådan undersökning skulle man även få reda på om det som står i handlingsplanen endast är ”spel för gallerierna” genom att leva upp till kravet på en handlingsplan, eller om de faktiskt arbetar med den på ett effektivt sätt.

Även om undersökningar görs årligen på skolorna genom Olweus-enkäten, tror vi att det skulle finnas en fördel med en studie som undersökte området för ett objektiva resultat.

Det vore även intressant att undersöka hur gymnasieskolorna förhåller sig till cybermobbing och om de har ett mer utvecklat arbete eller om man anser att det är viktigare när de är yngre. I så fall finns en lucka där ingen av skolorna tar ett ansvar för att öka medvetenheten.

Förslag till skolorna

Efter att ha utfört denna studie föreslås vissa förändringar i skolornas arbete mot cybermobbing.

- *Inhämta kunskap*

Vi anser att samtliga skolor, oavsett resursstyrka, måste öka sin kunskap med exempelvis en obligatorisk informationskväll med en expert på hur ungdomar umgås på Internet och sociala medier.

- *Öka elevernas kännedom kring fenomenet*

Vi föreslår även att man lyfter ämnet cybermobbing hos eleverna och förklarar vad det är för att öka deras kunskap. Detta innebär att man förklarar vilken problematik som finns samt vilka konsekvenser vissa handlingar kan få. Vi tror att det är viktigt att man pratar med eleverna om vad cybermobbing är så att de inte får kännedom först när de själva riskerar att bli utsatta.

- *Använda sig av nätvandringssystemet*

Slutligen anser vi att man ska adoptera det nätvandringssystem som redovisades i teorikapitlet. Vi föreslår att skolorna skaffar sig ett forum på exempelvis Facebook och besöker de sidor som man vet att eleverna själva besöker. Att man som lärare och övrig personal finns synlig och tillgänglig för eleverna samt ha koll på vad som händer. Vi tror att det är minst lika viktigt att vuxna finns på Internet, där eleverna rör sig, som att man finns i korridorerna och på skolgården under rasterna.

Referenser

- Agatson, P., Kowalski, R M., & Limber, S P. (2008). *Cyber Bullying – Bullying in the Digital Age*. Blackwell Publishing Ltd.
- Argyris, C (1992). *On Organizational Learning*. Blackwell Business.
- Arrhenius, L & Pipping, L (2013). *Hjälp mitt barn är mobbat!* Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Bergström, A (2010) Personligt och privat i sociala medier i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hämtad 2013-12-20 från http://www.jmg.gu.se/digitalAssets/1316/1316430_435-442-annika-bergstr--m.pdf.
- Bergström, A (2011) Ny våg av internetanvändare i Lennart Nilsson (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hämtad 2013-12-20 från http://www.som.gu.se/digitalAssets/1360/1360221_121-128-annika-bergstr--m.pdf.
- Berne, S (2013). *Swedish Children's Adolescents' Experiences of Cyberbullying: Suggested Ways to Stop It and Associations with Body Esteem*, Psykologiska Institutionen. Göteborgs universitet.
- Boin, A (2006). *The Politics of Crisis Management -Public Leadership Under Pressure*. London: Cambridge University Press.
- Ekström, M (Red.) (2010). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Elmqvist, T. (2012). *Vision Västra Götaland. Det goda livet – för alla?* (SOM-rapport nr 2012:22). Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hämtad 2013-12-02 från http://www.som.gu.se/digitalAssets/1383/1383852_vision-v--stra-g--taland.pdf
- Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., & Daneback, K. (2002). *En arena för mobbning – en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Hämtad 2013-11-08 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1028>.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm, Norstedts Juridik AB.
- Filstad, C (2010). *Organisationslärande – Från kunskap till kompetens*. Lund: Studentlitteratur.
- Findahl, O (2012). *Barn och ungas medieanvändning i Internet-världen*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Friends nätrapport 2013. (2013). *Om ungas liv på nätet och hur vuxna kan agera för ett schysstare nät klimat*. Hämtad 2013-11-05 från [http://www.friends.se/\\$-1/file/friends-ettan/pdf-1/friends-natrapport-2013.pdf](http://www.friends.se/$-1/file/friends-ettan/pdf-1/friends-natrapport-2013.pdf).

- Granberg, O & Ohlsson, J (2004). *Från lärandets loopar till lärande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, A. (2010). *Stoppa nätmobbningen!*. Göteborgs universitet. Hämtad 2013-11-20 från <http://www.medarbetarportalen.gu.se/aktuellt/gu-journalen/arkiv/2010/nummer-1-10/stoppa-natmobbningen-/?skipSSOCheck=true>.
- Hinduja, S., & Patchin, J W. (2010). *Bullying, Cyberbullying, and Suicide*. Hämtad 2013-12-19 från http://legacy.touro.edu/EDGRAD/EAC/docs/Hinduja_Article_2010.pdf.
- Instagrammålet, mål nr B 705-13 (2013-06-25).
- Ivarsson Moran, A. (2013). *Mölnadsbo i Instagrammål*. Mölnadsposten. Hämtad 2013-11-01 från <http://www.molndalsposten.se/molndalsbo-i-instagrammal>.
- Johansson, S. (2009). *Vision Västra Götaland det goda livet – ur ett medborgarperspektiv*. Hämtad 2013-12-20 från http://www.som.gu.se/digitalAssets/1299/1299093_2009-24_vision_vastra_gotaland.pdf.
- Jönsson, S (1997). *Decentraliserad välfärdsstad. Demokrati, effektivitet och service*. SNS Förlag.
- Lerner, T. (2005). *Unga mobbas på internet*. Dagens Nyheter. Hämtad 2013-11-01 från <http://www.dn.se/nyheter/sverige/unga-mobbas-pa-internet/>.
- Mildner Lindén, E. (2012). *CTA får 3,5 miljoner för att forska på cybermobbning*. Malmö Högskola. Hämtad 2013-11-05 från <http://www.mah.se/Nyheter/Nyheter-2012/CTA-far-35-miljoner-for-att-forska-pa-cybermobbning/>.
- Naucleur, C. (2010). *Forskare omdefinierar cybermobbning*. Hämtad 2014-01-02 från <http://www.barnperspektivet.se/aktuellt/artiklar/forskare-omdefinierar-cybermobbning>.
- Olson, L. (2010). *Nätmobbing ett växande problem*. Hämtad 2013-11-05 från http://www.samfak.gu.se/aktuellt/nyheter/nyheter_detalj/natmobbning-ett-vaxande-problem.cid915957.
- Olweus, D (1992). *Mobbning i skolan – vad vi vet och vad vi kan göra*. Almqvist & Wiksell Förlag.
- Psykologiska Institutionen. (2013). *Pågående forskning*. Hämtad 2013-11-10 från http://www.gu.se/digitalAssets/1391/1391859_p--g--end-forskning.pdf.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sjögren, Per-Anders (2012). *Lättare att identifiera brottslingar på nätet*. Riksdag & Departement. Hämtad 2013-01-02 från <http://rod.se/l%C3%A4ttare-att-identifiera-brottslingar-p%C3%A5-n%C3%A4tet>.

Statens medieråd (2013). *Ungar & medier 2012/13. Fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier*. Hämtad 2013-11-05 från http://www.statensmedierad.se/upload/pdf/Ungar_och_medier_2013_fullfarg.pdf.

Hemsidor

Friends. (2013). *Vad är mobbning?*. Hämtad 2013-11-05 från <http://www.friends.se/mobbning/vad-ar-mobbning>.

Förenta Nationerna(2013). *Barnkonventionen*. Hämtad 2013-11-20 från <http://unicef.se/barnkonventionen>.

Krus, L (2013). *Plusgymnasiet Informerar*. Hämtad 2013-11-05 från <http://plusgymnasiet.se/skolor/goteborg/nyheter/2013/plusgymnasiet-informerar/>.

Skolverket. (2013). *Utreda och åtgärda*. Hämtad 2013-11-20 från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/nar-vardegrunden-bryts/krankningar-och-mobbning/utreda-och-atgarda-1.198605>.

Nationalencyklopedin. *Datorstött undervisning*. Hämtad 2014-01-02 från <http://www.ne.se/datorst%C3%B6dd-undervisning>.

Bilaga 1 Intervjuguide

Introduktion

Hur länge har du arbetat som rektor på denna skola?
Beskriv ditt ansvarsområde på skolan under normala förhållanden?
Vad är din roll när någon blir utsatt för mobbing på skolan?

Generell

Har man en handlingsplan för att motverka mobbning på skolan?
Har man en handlingsplan specifikt för cybermobbning?
Hur definierar ni cybermobbning?

Arbete

Hur arbetar man för att förebygga mobbning på skolan?
Hur arbetar man för att förebygga cybermobbning på skolan?
Hur agerar skolan när någon blir cybermobbad?
Har cybermobbning förekommit på er skola?
- Om ja, berätta gärna vad som hände samt vilka effekter händelsen haft
Ser arbetet annorlunda ut för de olika typerna av mobbning eller faller de under samma handlingsplan?
Vad räknas som kränkningar? Skällsord, ”ful etc.
Har man en krisberedskap ifall att det går så långt som det gjorde förra vintern då många blev utsatta för kränkningar och utlopp utbröt utanför en skola i Göteborg?
- Är ni förberedda för något sådant?

Förebyggande arbete

Hur lär man eleverna om vett och etikett på Internet och sociala medier? Lär man eleverna god kommunikation på Internet?
Uppmuntrar man eleverna till att anmäla?
- Hur?
Studier visar att lärare har dålig kunskap kring vilka regler som gäller på Internet, får lärarna någon utbildning? Exempel: på Plusgymnasiet hade man en expert kring sociala medier för att upplysa elever och lärare om hur man ska umgås på Internet.

Organisatoriskt lärande

Har ni ändrat något i er handlingsplan/arbete sedan Instagrammålet förra vintern?
Har ni ändrat något i er handlingsplan/arbete sedan en annan stor händelse?
Känner du att det finns rutiner för att utreda hur man arbetat?
Utredde man hur man har arbetat efter en händelse?
Arbetar ni just nu med någon förändring i er handlingsplan?
Hur genomförs förändringarna?
- Tittar man på hur andra arbetat eller går man efter tidigare erfarenheter?

Personlig åsikt

Vad anser du är skolans ansvar när någon blir kallad något fult av en anonym vid upprepade tillfällen på Internet och sociala medier?
Hur stor är sannolikheten, tror du, att det ska ske ett liknande fall likt Instagrammålet på denna skola?

Bilaga 2 Kodschema

	Resursstark skola 1	Resursstark skola 2	Resurssvag skola 1	Resurssvag skola 2
TEMA 1				
TEMA 2				
TEMA 3				
TEMA 4				
TEMA 5				
TEMA 6				